

Bányász Judit

A tervezés szakmai alapjai: a magyar népviselet

NSZFI
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:
Divat- és stílustervezés

A követelménymodul száma: 0991-06 A tartomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-029-50

A TERVEZÉS SZAKMAI ALAPJAI: A MAGYAR NÉPVISELET

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A nemzetközi divatvilág gyakran merít **különböző etnikumok**, népek viseletéből és használja forrásanyagként. Saját látásmódján átszűrve azok formavilágát, egyes elemeit, motívumait, színeit, stb. ugyanakkor megtartva egyedi jellegüket, alkalmazza új, a kornak megfelelő trendirányzataiban, kollekcióiban. Ha Ön esélyesként szeretne lépést tartani ezekkel az irányzatokkal és az a célja, hogy újszerű, külföldön eddig alig ismert motívum kincset tartalmazó, mégis ütőképes öltözeteket hozzon létre, akkor ennek eléréséhez az egyik lehetséges út a magyar népművészet, a **magyar népviselet hagyományainak megismerése**.

A közelmúltban ennek a tudásnak az alkalmazására nyújtott lehetőséget a **Magyar Divatszövetség** által 2006-ban hirdetett **tervezői pályázat**. A természetes alapanyagok, a természet szín- és mintavilágnak alkalmazása, a természetes életérzés, mint inspiráció jelent meg a divattervekben. Fontos szerepet kaptak az etnikai elemek is a szezon divatirányzataiban.

„A Magyar Divat Szövetség harmadik alkalommal rendezett, pénzdíjas, országos divattervezői versenyt, melyen pályakezdő és már tervezői múlttal rendelkező tehetséges fiatalok vettek részt. „Tiszta forrás – Vissza az eredetéz” – a 2006/07 őszi-téli nemzetközi divatirányzatok fő inspirációs forrása képezte a verseny mottóját. Ennek alapján kerültek kiírásra a kategóriák is:

- „Wellness” – pret-á-porter kollekció
- „**Etnikum**” – haute couture kollekció

„Üzleti élet” – corporate fashion – egyen- és formaruha”

¹ Forrás: Sajtóanyag, Magyar Divatszövetség: Dr. Ács Ferencné 2010 július 05

1. ábra. A (pápua-új guineai és az ausztrál aboriginálok viselete) és az indián kultúra ihlette kollekciók²

2. ábra. A Rabarok (India) és a tibeti buddhista szerzetesek viselete ihlette kollekciók³

² Forrás: Divatolimpia 2006 katalógus, Iványi Krisztina és Horváth Imola

³ Forrás: Divatolimpia 2006 katalógus, Borvirág Formáció és Tánczos Tünde

3. ábra. A magyar népviselet és az ősmagyar, nomád viselet ihlette kollekciók

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A MAGYAR NÉPMŰVÉSZET

1. A népművészet fogalma

„Elsősorban nyilvánvaló, hogy mind a magyar, mind pedig az európai tudományos gyakorlat és közvélekedés népművészetnek tartja azokat a munkákat, alkotásokat is, melyeket falusi kismesterek a nép között élve a nép számára készítenek. Így például egyként a népművészeti vizsgálódás körébe tartozik a pásztori fafaragás, vagy a kapuépítő székely ács szép építménye, a szövőasszony madaras mintái és a szűcsmester virágdíszei, az ivócsanak a fazekasok, gölöncsérek iratolt edényei.”⁵

„A népművészet tartalmi és formai meghatározójának, végső fogalmi jegyeinek tehát az eddigiek szerint a kézműves jelleget és egy-egy, esetenként változó, népi közösség megszabta ízlésmód kifejezést kell tekintenünk.”⁶

2. A magyar népművészet történelmi rétegei

⁴ Forrás: Divatolimpia 2006 katalógus, Bizóka Formáció és Kovács Melinda

⁵ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, I. kötet, 9. és 10. oldal

⁶ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, I. kötet, 12. old

A népművészet **kollektív művészet** és a falu, a tájegység közös kincse. Alapja a közösségi hagyomány, az örökölt esztétikai elv, mely rendkívül konzervatív volt. A közösség parancsolóan előírta annak betartását. Aki nem tette, ellenszegült, az saját magát rekesztette ki a közösségből.

A **társadalmi és felekezeti különbségeknek** is jelentős szerepe volt a népművészet alakulásában. A magyar népművészet az idegen, főként a **szomszédos népek** művészetével is kölcsönhatásban állt, tanult tőlük, saját ízlésének megfelelően átformálta azt és beillesztette hagyományainak rendjébe.

A képzőművészet történetének tanulmányozásakor az egyes korokat egymástól jól elválaszthatjuk (román, gótikus, reneszánsz stb.).

„Népművészetünkben, s bátran mondhatjuk, népi műveltségünk többi területein ez a történelmi kortudatosság és elválasztás ismeretlen. Nem egymásranőtt s a régebbieket az eleven életből szinte teljesen kiiktató történeti, stíluskorszakokat találunk, hanem egymásbanőtt, együtt, egyszerre eleven életet élő korokat. Ez a sajátságos, ahogyan egy régiebb tanulmányomban már elneveztem volt, történeti egymásmellettiség jellemzi egész népi műveltségünket, a népművészetet is.”⁷

A felsőbb társadalmi rétegek (nemesség, városi polgárság) öltözete hatással volt a parasztság ruházkodására, de ez a fejlődés mindig időben eltolva, később mutatkozott meg. **Retardációval** (időbeli eltolódással) **kerültek át a stíluselemek**, nem teljes stílusok, csupáncsak elemeire szétesett szerkezeti egységek. Azaz nincs magyar reneszánsz, barokk vagy rokokó paraszti viselet, de vannak reneszánsz, barokk vagy rokokó elemek a magyar paraszti viseletben. Például a reneszánsz korból eredeztethető a régi magyar, nyakban ráncolt női ing, a barokkra utal az ingen viselt mellényke, a pruszlik és a török hódoltság idejéből való az oldalt varrott szárú csizma. Ezt a viseletet látva mégsem a különböző korok stílusai jutnak eszünkbe, hanem egy új, egységes paraszti ruha.

3. A paraszti viselet esztétikája

„A közösségben élő, a közösségi kultúra törvényszerűségein belül fejlődő parasztság a hozzákerült stíluselemeket mindig a maga életfelfogásának, a maga kulturális helyzetének, a maga esztétikájának megfelelően fogalmazta át. Viseletében különböző korokból származó stíluselemek újraalkotva és egymással összeötvözve élnek, és olyan új egységet képeznek, amely egyik stílussal sem azonos. Így a paraszti esztétikának jellegzetessége nem a felső osztályok kultúrjajaiból származó elemek puszta átvétele, hanem ezek átfogalmazása, újraalkotása egy új, az eredetitől eltérő egységgé.”⁸

⁷ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, I. kötet, 28.–29. oldal

⁸ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 13. oldal

A nehéz fizikai munka és a szegénység eredménye, hogy egy-egy ruhadarab elkészítése igen sokáig tartott. Saját maga termelte az alapanyagot, amelyet megfont, megszótt, megvarrt és a végén díszített. Jellemző a zsúfolásra való törekvés, mivel a **dúsan hímzett, kitöltött felület a gazdagságot**, a kevés, **ritkás dísz a szegénységet** jelentette számukra. Az egyre bővebb ruhadarabok, és az egyre több darabból álló viseleti együttesek ezt akarták hangsúlyozni. Több generáció hordta a darabokat, ennek tudatában készítették.

Színekkel is érzékeltettek pozitív és negatív társadalmi dolgokat. Például a magyar parasztság által annyira kedvelt **piros** szín elsősorban a fiatalságot, az örömet, és a gazdagságot jelképezi (felnőtt lány, fiatalasszony ünnepélyes öltözete a XIX. században). A részletek elrendezése, a térkitöltés és a színezés a hosszadalmas folyamat alatt esztétikai egyensúlyt eredményezett.

4. A magyarság díszítő ösztöne

„A díszítő ösztön **természetes lelki őszükség**. Szándéka nem gondolatközlés, nem ábrázolás, nem valaminek a megjelenítése, hanem tisztán szépítés, a hasznos egyesítése a kellemessel, a célszerűnek a megtoldása aránnyal, ütemmel, élénkséggel, hogy ne csak a test szükségletét szolgálja, hanem a lélek igényét is kielégítse, s ezzel kellemessé tegye az élet medrét, mint az ősi munkadal a munka ütemét.”⁹

Legtöbbször a **természetből merítik** az ötleteket, az állat és növényvilágból. Az egyszerűsítés különböző fokú és módú lehet, de két fő irány élesen elkülöníthető:

1. a **látottból** való kiindulás, mely a legkülönbözőbb térbeli helyzetekben, beállításban, kisebb-nagyobb rálátásban mutatja meg a formákat (megjelenés: 4. ábra a. pontja)
2. és a **tudottból** való kiindulás, mely a legegyszerűbb beállításban ábrázolja a szerkezetet (teljesen szemben, teljesen oldalt, kereszt vagy hosszmetsetben: 4. ábra b. pontja)

⁹ Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 5. oldal

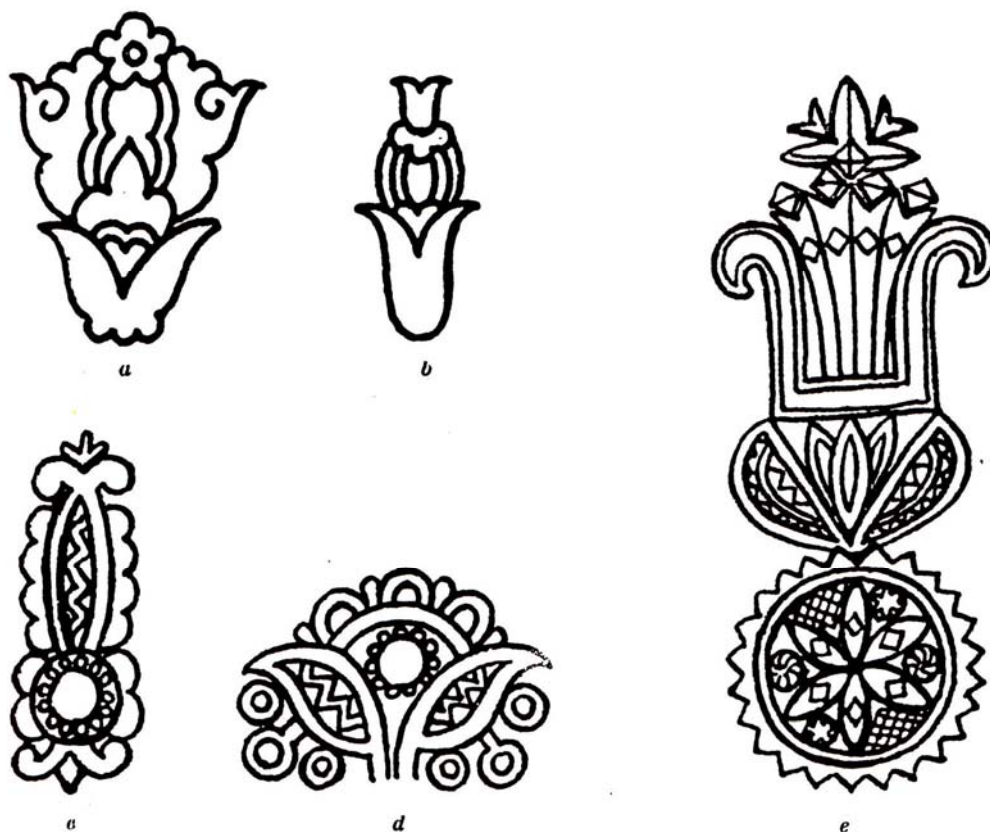

4. ábra. Polgári hímzések szegfűi¹⁰

A megjelenés leegyszerűsítése és a szerkezet leszűrése kivonó jellegű, nem tesz hozzá semmit a természeti képhez, csak elhagy belőle.

3. Ezzel a két iránnyal szemben, a díszítményalkotás harmadik iránya, összeadó, **képzettársító**. Álomszerű, a valóságban nem létező formákat állít össze a világszerte megtalálható, közkeletű alapelemekből (önkéntelenül, ösztönösen egyszerűsödött képzetek). A díszítőelemek gyakran fogalmakat jelenítenek meg: szerelem, boldogság, termékenység stb.

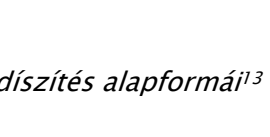
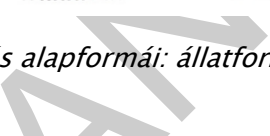
¹⁰ Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 23. oldal, 15. kép

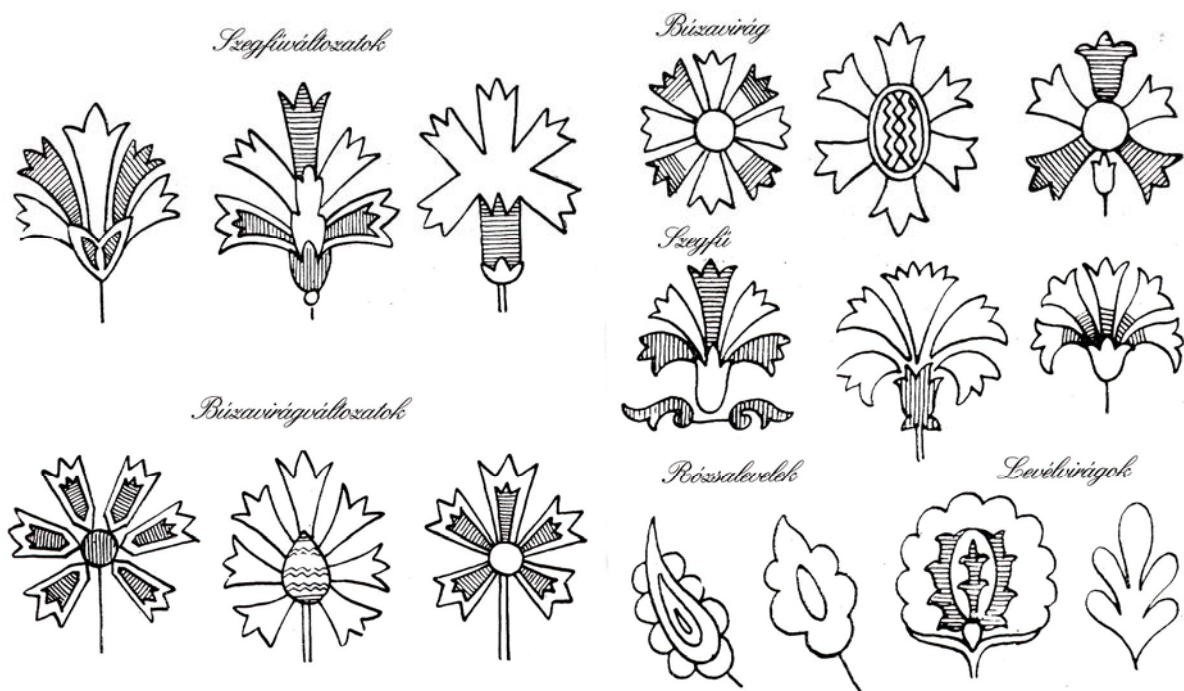
5. ábra. Képzettársító díszítőelemek (Perzsa díszítővirágok: a, b, Sárközi díszítővirágok: c, d, Kalotaszegi rovásdíz: e)¹¹

A magyar díszítőművészetre nem jellemző az állat és emberábrázolás. (Kivétel az ipolymenti bútorok és a dunántúli pásztormunkák). A virágok, madarak (fecske, galamb, páva) szeretete nem természetutánczásban, hanem annak újra álmodásában nyilvánul meg. Az ötletszerűség és az ösztönös képzetekből szigorú stíluskötöttségen belül teremtett gazdag változatosság jellemzi. A **díszítő-elemek** (rózsa, tulipán, szegfű, búzavirág, levelek, levélvirág, szár, pávatoll, stilizált állatformák, vegyes elemek) nemcsak önmagukban, hanem keverve, egyszerűbb vagy gazdagabb formában használatosak.

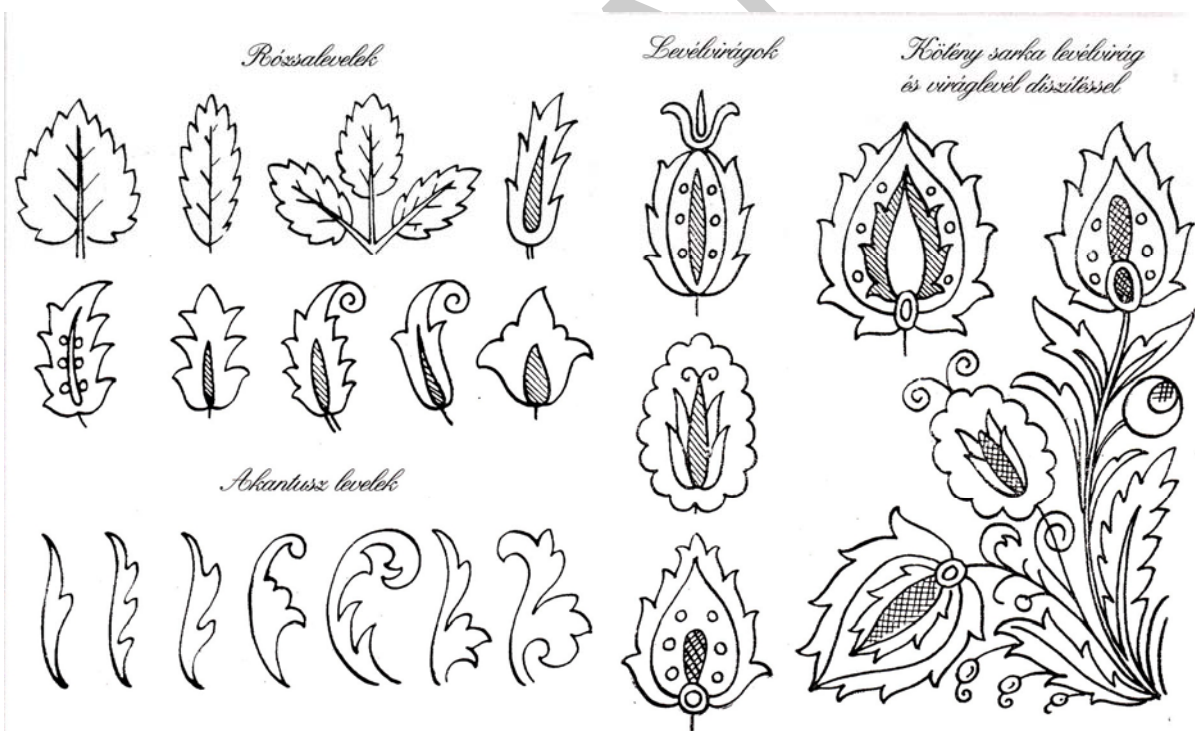
¹¹ Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 25. oldal

8

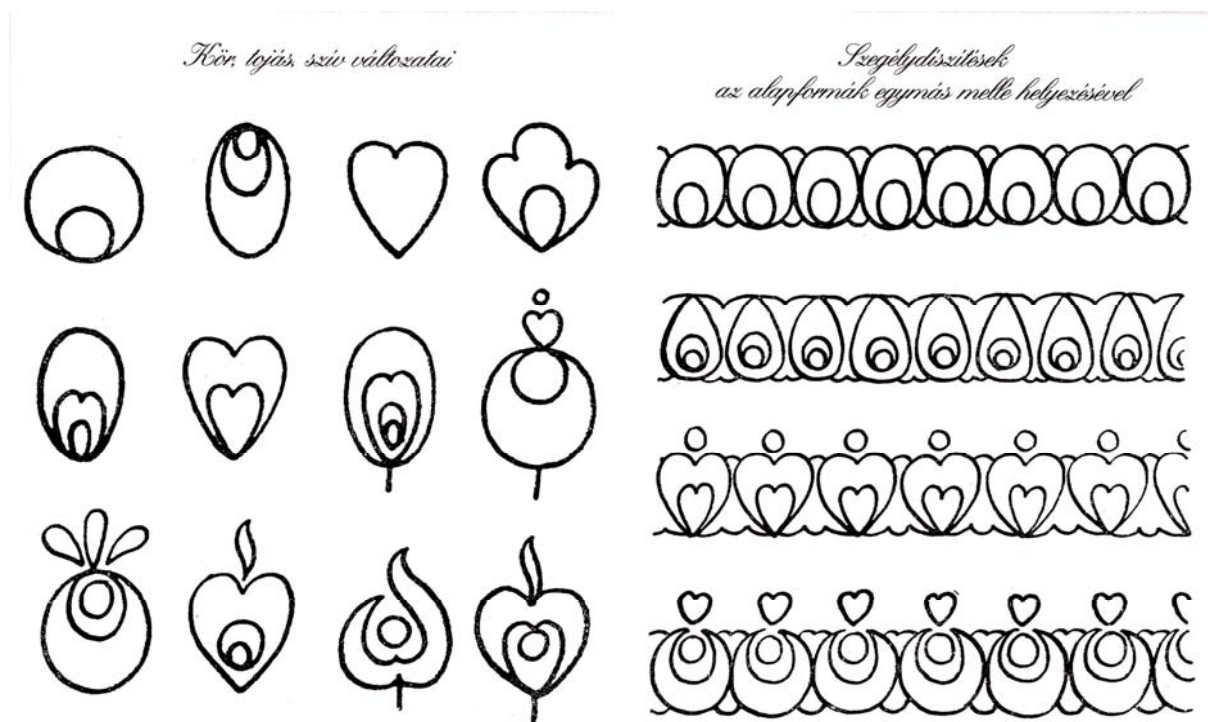
8. ábra. A magyar díszítés alapformái¹⁴

9. ábra. A magyar díszítés alapformái¹⁵

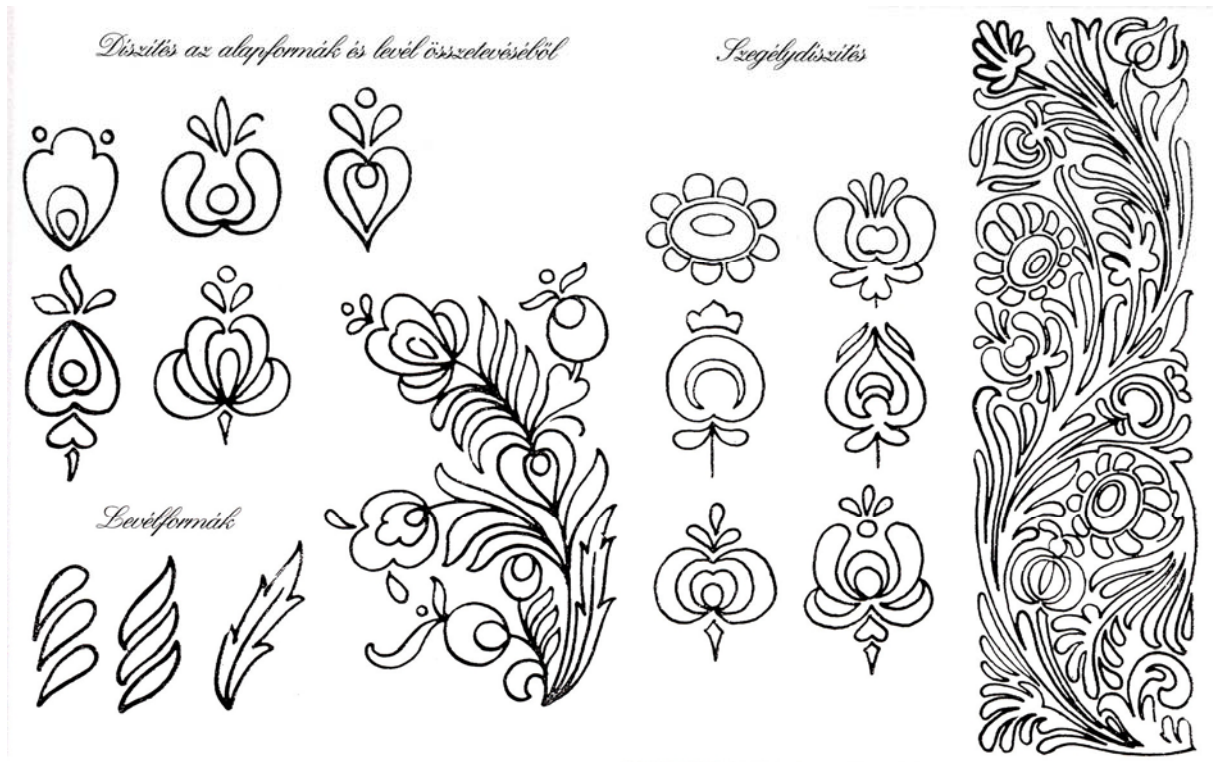
¹³ Forrás: Tóth István: A magyar díszítés alapformái, 14. és 17. oldal

¹⁴ Forrás: Tóth István: A magyar díszítés alapformái, 27. és 26. oldal

10. ábra. A magyar díszítés alapformái¹⁶

¹⁵ Forrás: Tóth István: A magyar díszítés alapformái, 30. és 32. oldal

¹⁶ Forrás: Tóth István: A magyar díszítés alapformái, 44. és 45. oldal

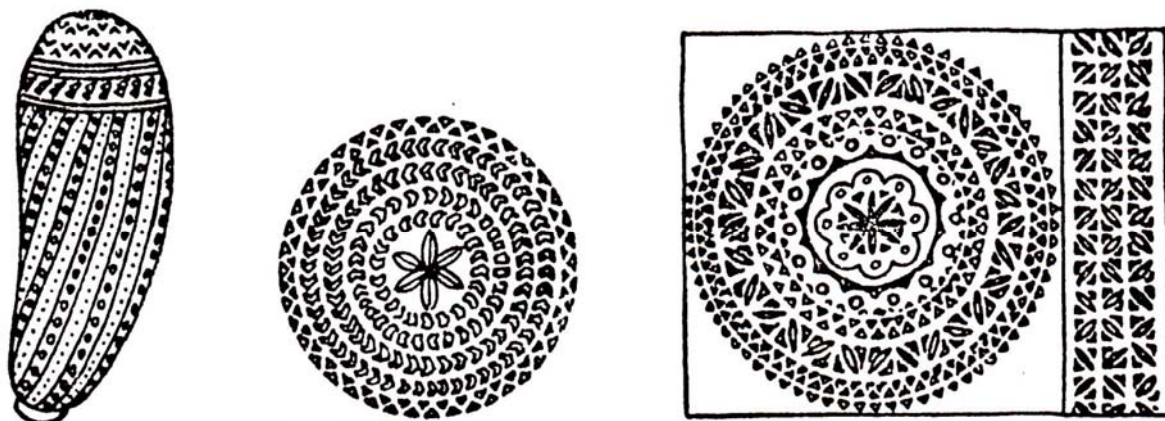

11. ábra. A magyar díszítés alapformái¹⁷

5. A dísz elhelyezése

.Ha a dísz a **tárgy egész felületét** beborítja, akkor nem díszít, csak apróra tagol. Annyira egyenletes és részletes a díszítés, hogy a darab szinte díszítetlennek tűnik. A mindent elborító mustrázás a kelet-európai népekre jellemző, a magyaroknál szinte teljesen hiányzik.

¹⁷Tóth István: A magyar díszítés alapformái, 46. és 47. oldal

12. ábra. Egyenletes díszítés (Oláh női ingujj, Bosnyák ékrovás és Orosz pohárszék)¹⁸

Ha a dísz csak egyes helyeken tömörül és nagy felületeket szabadon hagy, akkor díszít. Az üres és díszes felületek egymást erősítik. A díszítmény azért osztja a felületet, hogy azt megélénkítse, de szükséges a nyugodt környezet is ahhoz, hogy a tagolt részlet megfelelően érvényesülhessen.

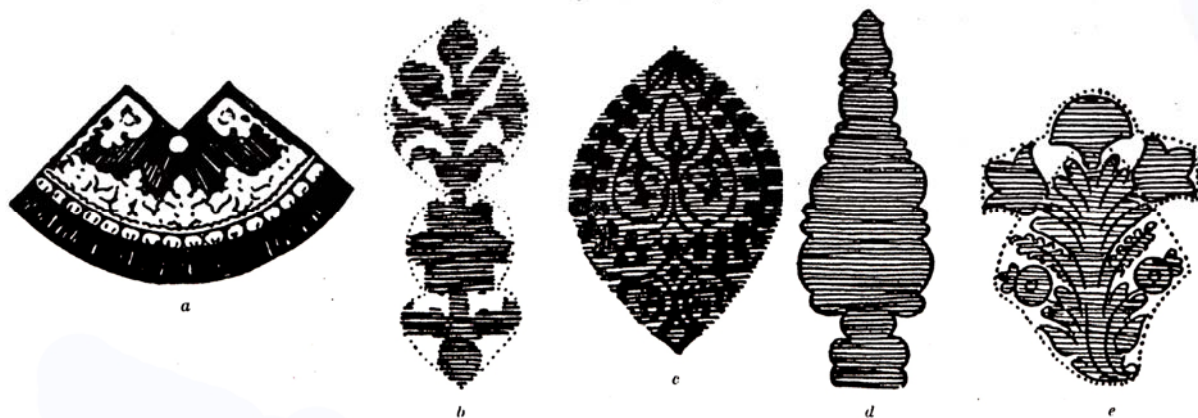
13. ábra. Borsodi és Tiszántúli szűrgallér¹⁹

A **díszítés széle** lehet határozott vagy bizonytalan. A határozott foltú, tömör dísz ereje sokkal nagyobb, mint a fokozatos ritkulással, lazán szétmálló díszé, amely nem mutat hangsúlyos különbséget a pusztához képest. Ha a tömör dísz még határozott kerettel is körbeveszi, akkor a hatás már merevvé, beskatulyázottá válhat.

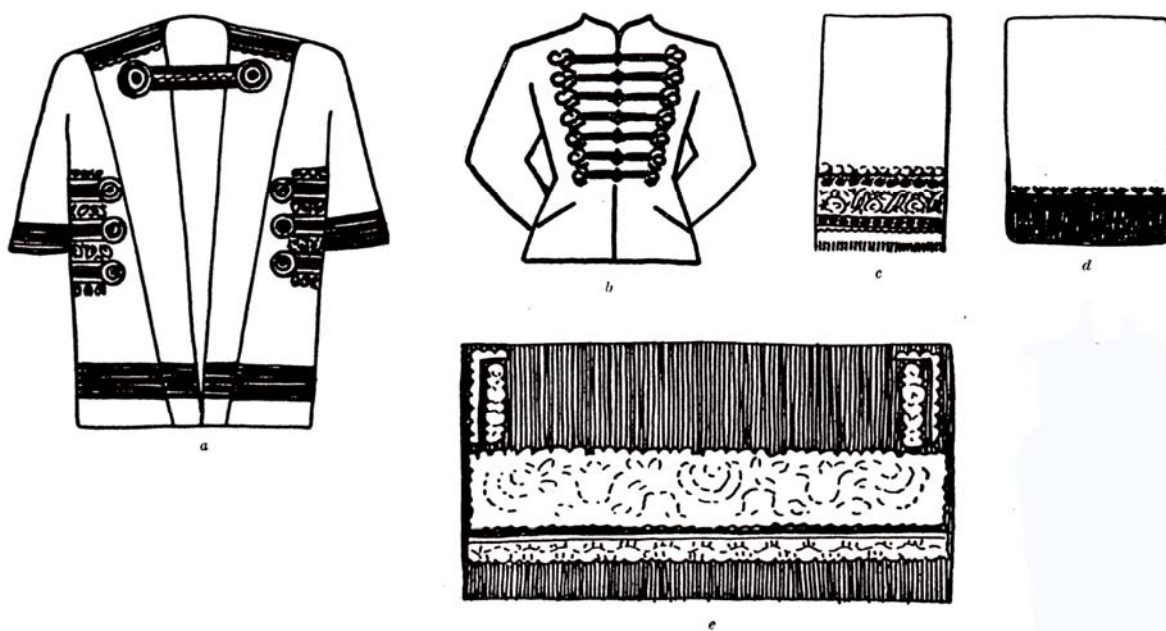
¹⁸ Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 16. és 17. oldal

¹⁹ Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 101. oldal

A magyar népművészetben **határozott, tömör foltba sűrített** és alul vagy felül (esetleg mindkét helyen) szegélyezett, két oldalt nyitva hagyott díszítés a kedvelt. Nincs körülkerülő keret, hanem a díszítés tömörsége, a folt határozott szélé és a határozott területkülönbség választja el egymástól a sima és díszített felületeket. Vízszintes párhuzamok, sávok kitöltés vagy határozott foltú bármilyen idom a jellemző.

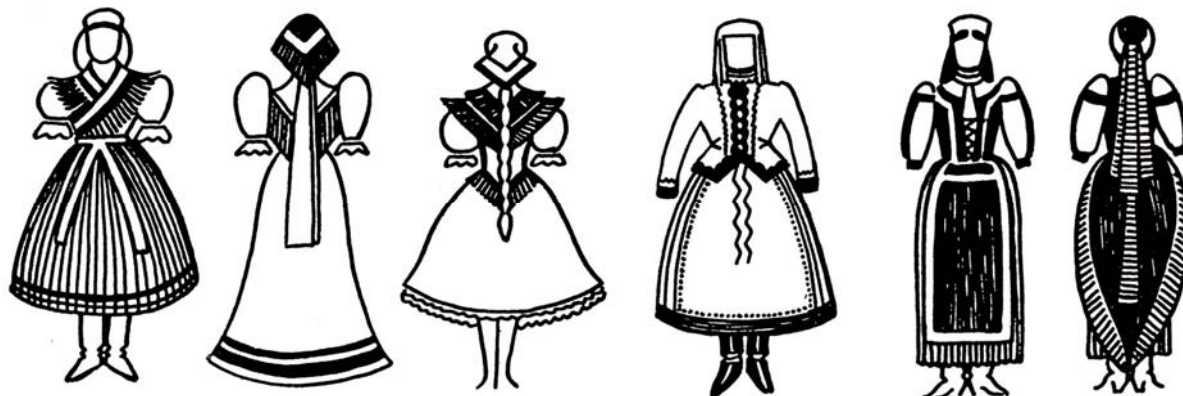
14. ábra. Határozott foltú díszek (Sárközi főkötő: a, Szabolcsi szarumunka: b, Tiszántúli rátétes dísz foltja: c, Veszprémi szűr hímzésének foltja: d, Székely bútor festett virágai: e)²⁰

15. ábra. Párhuzamokba tömörített díszek (Hajdúsági szűr: a, Magyar dolmány általában: b, Matyó kötény: c, Kalotaszegi párnahaj: d, Sárközi főkötő: e)²¹

²⁰ Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 85. oldal

A **szerkezet és a szabás** hangsúlyozása nagyon fontos alapelv magyar népművészetben, mely a **határozott, világos tagozottság, párhuzamok, ellentétek** szeretetét mutatja. Ez különösen a viseletben szembetűnő. Nemcsak véd, melegít, hanem jó megjelenést kell biztosítani, azaz díszítenie is kell.

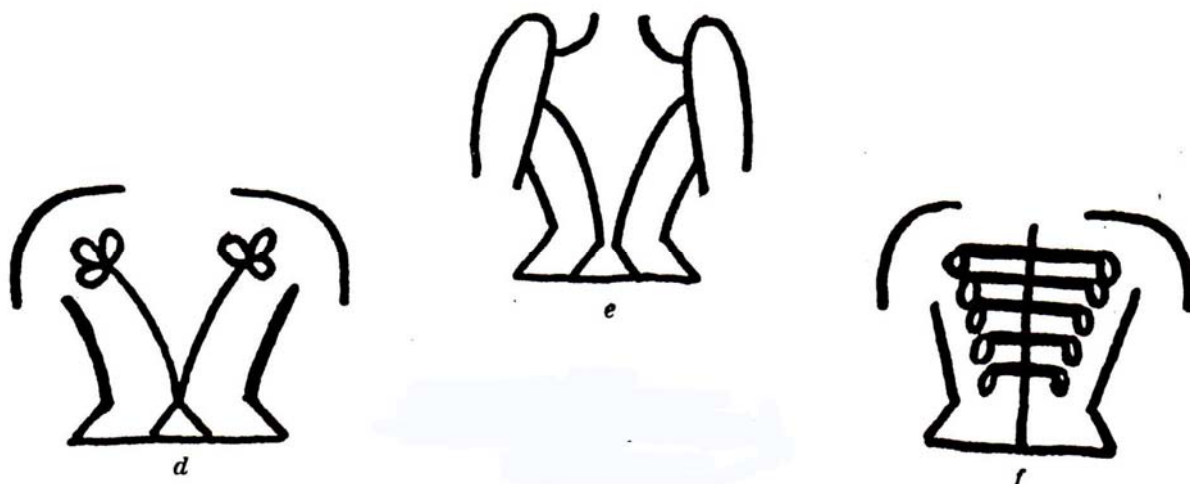

16. ábra. Az öltözék ütemes tagozottsága: Kazári asszony, Mezőkövesdi leány, Dunántúli leány, Rimóci menyecske és Kalotaszegi női viselet előlről és hátulról ²²

A **magyar hátszabás** jellemző vonala, a derékban megroppanó, fölfelé szétnyíló, alul párhuzammal lezárt vonal, a termet előnyeit hangsúlyozza, a **derekat karcsúsítja**. Zsinórozással, egyéb díszítéssel még tovább fokozható ez a hatás. Ha ez a vonal szabadon fut a váll felé, akkor azt szélesíti (férfi öltözetek: 17. ábra d. és f. pontja), ha a ruha ujjak felfelé összetartó vonala elvágja (női öltözet: 17. ábra e. pontja), akkor azok összetartását erősíti és így keskenyebbnek láttatja a vállat a valóságosnál. A szélesen szétálló szoknya, kiemelő ellentétként a derék karcsúságát hangsúlyozza, és a lábat kicsinyíti. A vitézkötéses atilla vízszintes párhuzamai a mellet szélesítik. (17. ábra f. pontja)

²¹ Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 83. és 84. oldal

²² Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 89., 90. és 93. old

17. ábra. Keskenyítő és szélesítő vonalak²³

6. A színek díszítő ereje

A színek esetében a díszítőerő alapja:

1. a **határozott színkülönbség**
2. a **határozott sötétségi eltérés** (egy szín akkor érvényesül jól, ha sötétségi foka különbözik a szomszédos színétől, azaz vagy világosabb, vagy sötétebb)
3. a **határozott tömegkülönbség** (a kis tömegű élénk szín megdíszíti a tompábbat, a nagy tömegű azonban elnyeli)

7. Magyar színhatások

A rendelkezésre álló alap – és színezőanyagok erősen befolyásolják a színhasználatot. A cseréptárgyak színe a kiégetés során gyakran a véletlen is befolyásolja. A nép ízlése legjobban a festett bútorokon és a hímzésekben érvényesülhet, mivel a legnagyobb színválaszték a bútorfestékekben és a színes hímzőszálakban található.

²³ Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 92. old

18. ábra. Festett fabútorok és hímzés²⁴

„A dísz tömörítéséről elmondottakból eleve következik, hogy a díszített tárgy alapszíne jóval nagyobb területen látszik, mint amekkorát a díszítő színek elfoglalnak. A magyar népművészeti tárgynak tehát az alapszíne és a díszítő színei közt olyan határozott területi különbség van, mint a gólyán vagy a magyar bikán.”²⁵

A fakó, fehéres, barnás vagy fekete **nagy tömegű alapszín**ben jelenik meg tömören a dísz uralkodó színe, amely legtöbbször vörös, fekete, zöld vagy vöröses barna. Az **aprózások** színe bármilyen lehet, csak jól el kell különülnie a díszítmény színétől (pl.: feketében vörös, zöld, kék, vörösben zöld, fekete, kék, sárga stb.). Az élénkítő színekből csak annyit használ, amennyi a fűszerezéshez szükséges.

²⁴ Forrás: Fél Edit – Hofer Tamás – K.Csilléry Klára: A magyar népművészet, 18.,96.,11.kép és Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 103. oldal

²⁵Forrás: Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, 102. oldal

19. ábra. Népi szűcsmunkák: Maconkai női ködmön hímzése, Tardi bőrrátétes női ködmön és Nagylóci női melles hímzése²⁶

8. A magyar népművészet csoportjai:

- Fakéregmunkák
- Csont- és szarúmunkák
- Bőrdíszművesség
- Népviselet
- Szőttes, hímzés, csipke
- Fafaragás
- Cserepesség
- Hímestojás
- Fémművesség

A ház, a templom, az egész falukép a befogadója a teljes népi életnek, a népművészetnek.

9. A népviselet fogalma

„Ruha teszi az embert” szólásnak még ma is ismert, de a korábbi századokban igen fontos jelentése volt. Szigorú szabályok határozták meg a különböző társadalmi rétegek számára nemcsak a ruha formáját, a használható alapanyagokat, a díszeket, az ékszereket, hanem még a színeket is. A viselet **társadalomban betöltött szerepre** utalt, segített megkülönböztetni a társadalmi rétegeket egymástól. A népviseletek alapján meg lehetett mondani ki milyen országból való, milyen tájegységhez tartozik. Ugyanazon viseletet hordó község tagjai az öltözeteken belüli apró eltérésekkel, finom jelzésekkel utaltak a nemre, életkorra, családi állapotra, rang szerinti különbségekre is.

A társadalom a parasztság ruházatát érti a népviselet fogalma alatt.

10. A népviseletek kialakulása

Az emberi történelem folyamán a ruházódást a személyes, emberi és a személytelen, társadalmi tényezők változása befolyásolta. Az öltözetek fejlődésének megvan a maga sajátos történeti fejlődése, amely azonban sosem választható el a környező társadalmi helyzettől, a kor ruhadivatjától. A paraszti öltözetek mindig magukon viselik a korszakokra jellemző öltözködési stílusok jegyeit. A népviselet az öltözködéstörténetben külön fejezetet foglal el.

A magyar népviseletek múltját három egymással összefüggő szempont szerint kell megvizsgálni: a ruházat **anyaga**, a ruházat **színhatása** és a ruházat **szabása**, a szabásvonalak jellege szerint.

²⁶ Forrás: Kresz Mária: Népi szűcsmunka, XIV., XII. és XV. tábla

11. A magyar népviselet kialakulásának időrendi áttekintése

A **honfoglaló magyarságot keleti és nyugati hatások befolyásolták** a Kárpát-medencében való letelepedés óta, hiszen mind etnikai, mind földrajzi szempontból kapcsolatot jelentettek kelet és nyugat között. Öltözködésükben valószínűleg a keleten szokásos derékszögű és egyenes szabásvonal. és a nagyfokú színesség volt az általános. Az alapanyag (len, kender) előállítás és a kézi szövés igen sok időt vett igénybe, ezért az elkészült alapanyag minden kis darabját igyekeztek felhasználni. A derékszögű és egyenes szabásmód tökéletesen megfelelő volt erre. A másik előnye az volt, hogy a kivitelezés nem igényelt magasabb szintű szabászati és varrási tudást.

A magyar **paraszság középkori** ruházkodásáról nagyon kevés emlék maradt fenn. Valószínűleg többféle hatás keveredése jelent meg egyszerre benne.(a keleti örökség, az európai középkori sűrű paraszti öltözet, a gótika színessége stb.)

A **XVI–XVII. században**, az **oszmán–török hódoltság** idején feléledtek és újból megerősödtek a keleties hatások (szabásvonalak, színesség). Színes manufakturális anyagokat is felhasználtak.

A **XVIII. században** a **Habsburg birodalom** hűbéri rendszerében a parasztság újból teljes önellátásra kényszerült: Házilag készültek a vászon és posztófélék és a szőrmék, bőrök anyagát az állattartás biztosította. Az elszegényedés miatt a színek háttérbe szorultak, az alapanyagok természetes tónusait használták.(nyers, sárgásfehér, szürkésbarna, tompa tónusok)

XIX: században már lehetőség nyílt a régi, keleties jellegű, egyenes szabásvonalú, házilag készített darabokat kiegészíteni a **manufakturális**, színes, nyugati hatásokat tükröző, görbe szabásvonalakat alkalmazó felsőruhákkal. Eleinte csak a **felsőtesten viselt darabokat** (pruszlík, ujjas, kendő, mellény) készítették színes gyári anyagokból.

Az öltözékek nagyon kevés, csak a legszükségesebb darabokból álltak. A paraszti divat nagyon lassan változott (sem igény, sem lehetőség nem volt rá).

A **XIX. század közepén**, a kibontakozó **kapitalizmus** kisárutermelésének következtében a parasztság anyagi, kulturális életében nagy változások történtek. Az **új, jóval szélesebb gyári anyagok** alkalmazása lehetővé tette a ráncolást. A korabeli vagy letűnt nemesség, a polgárság ruházkodásának másolása új szabásvonalakhoz vezetett. A ruhadarabok száma is növekedni kezdett, nagyobb méretű lett a **zsúfolás** (egyre több a szoknya, a fejviselet, a vállkendő is a viselet részévé vált). A színes gyári kelmék használata egyre szélesebb körben terjedt el és **színes, díszes ünneplő öltözetek** jelentek meg.

A **gyári gyolcs** (gyári, fehérített lenvászon) **kékesfehér** színe az ünnepség és a gazdagság kifejezője lett. A **nyers fehér házivászon**, amelyet a szegények, az öregek használtak a hétköznapiakon, munka közben, a szegénység és öregség jelképe lett. Bizonyos helyeken a halottat, bizonyos helyeken a gyászolókat öltöztették **nyers fehérbe**. Így ez a szín a **gyász** fogalmához is kötődött. A **piros** a **fiatalság**, a **kék és zöld** az **öregedés**, a **fehér** az **öregég és a gyász** szimbóluma volt az öltözetben.

20. ábra. Csökölyi (Somogy m.) öregasszonyok fehér gyászban és ülő öregasszony sárga-fehér, széles redőzetű nagypénteki viseletben ²⁷

Csak a század második felében, az úri viseletből átvett ünnepélyes jelentés után, lett fokozatosan a **fekete** a gyász színe. **Eleinte divatszín** (fiatal férfiak nyakravalója, még gyermeket nem szült fiatalasszonyok fejviseletében, menyasszonyi ruha stb.) és csak később válik a gyász kifejezőjévé.

Az alábbi képen középen áll a **menyasszony** a **régi divat szerint feketében**, koszorúval. Jobbról a **vőlegénye** tiszta fehér jegygingben, panyókásan felöltött kabátban. Balról a **vőfély**, a **legények** színesen hímzett ünneplőjében.

²⁷Forrás: Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 9. oldal, Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 75. oldal és Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 49. oldal

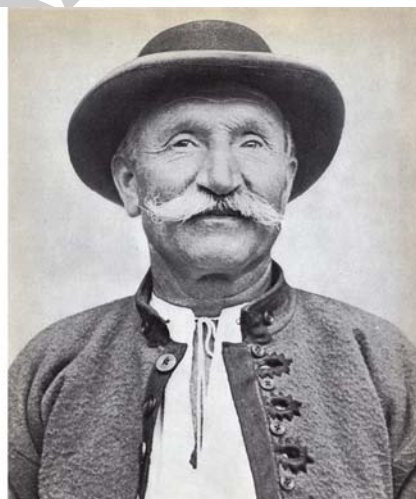
21. ábra. Mezőkövesdi vőfély, menyasszony és vőlegény a régi divat szerinti feketében²⁸

12. A viselet elemei.

A ruhadarabok és a hajviselet alapvetően azonosak az ország területén, de időpontoként a különböző tájegységeknél formai változások jelennek meg.

A férfi viselet elemei:

A XIX. század első felében a férfiak hosszú, vállig érő **hajukat** vagy befonták, vagy különbözőképpen feltűzték. A sorozások következtében, 1848 körül kiment a divatból a hosszú haj, mivel a katonákét levágták. Hegyesre pödört, hosszú bajuszt viseltek.

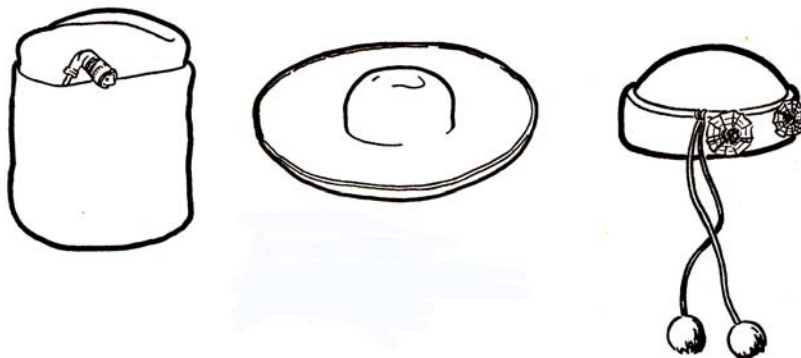

22. ábra. Férfi hajviselet, 1900 és férfi bajuszviselet, 1967²⁹

²⁸ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 196. oldal

²⁹ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 16. és 95. oldal

A hengerszerű, nemezből készült magas **süveget** a nagykarimájú **kalap** váltotta fel. Az un. pörge kalap, amelynek alacsony, kicsi felálló karimája volt és a cylinder formájú kalap is igen népszerű volt. A kalapokat díszítő bokrétáknak, szalagoknak, csokroknak különféle jelentésük volt. A szalmakalapot munkaközben viselték.

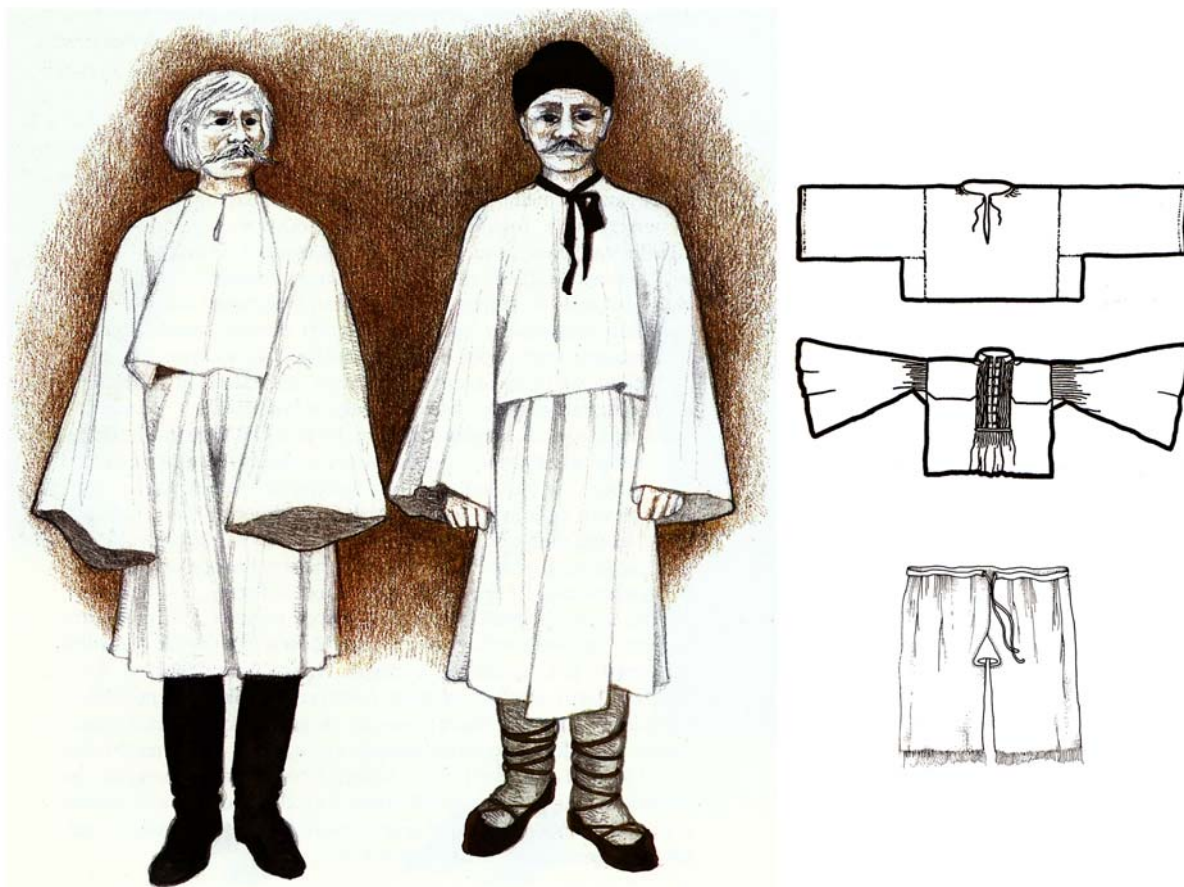

23. ábra. Alföldi Süveg, alföldi kalap és Kapuvári pörge kalap³⁰

Az **ingek** egyenes szabású, téglalap alakú eleje, háta, és ujja a keleti eredetre utalt. A gallér nélküli hosszú ingnél, egyszerű hasíték tette lehetővé a belebújjást, madzaggal kötődött. és széles bőrvövel leszorították. A XVIII. század közepétől rövid derekú ing váltotta fel. Fekete nyakravalót hordtak az ing felett. A legrégebbi típust, a **borjúszájú** inget, amelynek teljes hosszában egyforma szélességű volt az ujja, a gulyások viselték. A **lobogós ujjú** inget, amelynek válltól kezdve fokozatosan bővült az ujja, az alföldi csikósok kedvelték. A csikósok körében a **kézelős ujjú** ing is praktikus ruhadarab volt.

Derékszögű szabású vászon **gatyá** fedte az alsótestet. A hosszú inghez szűket, a rövidhez bő gatyát viseltek. A széles gyári vászon megjelenése lehetővé tette, hogy az ünnepi ingek ujjai és gatyák szárai jóval bővebbek legyenek, szinte rakott szoknyának tűntek.

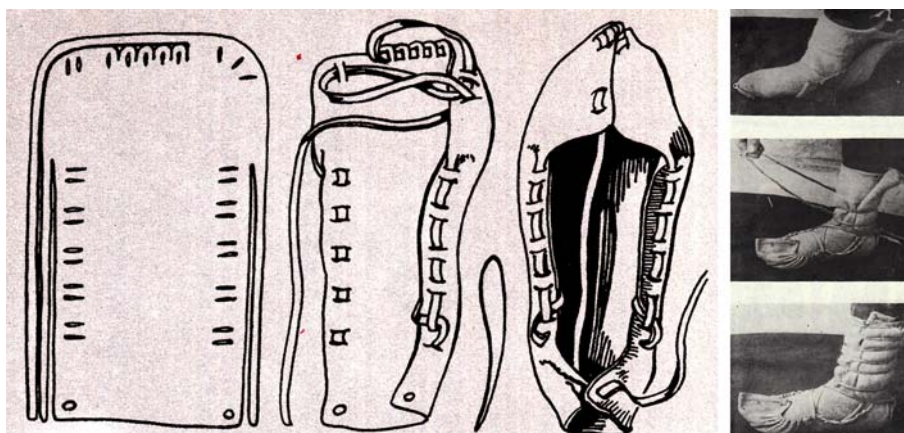
³⁰ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 16. és 17. oldal

24. ábra. Férfiak vászonruhában, egyenes darabokból álló és lobogós ujjú férfi ing, és alföldi gatyá³¹

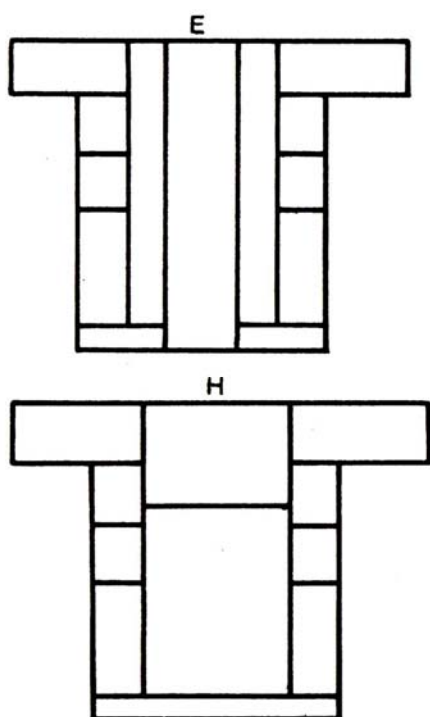
A régebbi **bőrruhák** mindig fehér, az újabbak sárgásbarna színűek. A **bocskor**, melyet cserzett szőrös, vagy szőrtelen bőrből készítettek, un. egylábas volt (mindkét lábon lehetett hordani tetszés szerint). A **csizma** és a **papucs** is, melyet csak a ház körül viseltek a török hódoltság idején került a magyarsághoz. Az általános keleti jellegzetességek (a fordított-varrott talp, a száruk oldalvarrása, az emelkedő szártető) megmaradtak mind a nemesi, mind a paraszti viseletben. A **bakancsot**, amely csak a lábszár alsó részét borította kizárólag munka közben használták.

³¹ Forrás: Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 7. oldal Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 17. oldal és Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 108. oldal A ábra

25. ábra. Bocskor szabásmintája és befűzése ³²

Az igen népszerű **szűr** eleinte bőrből, később finomabb kidolgozású szűrposztóból készült, piros szegély, majd piros rátét díszítette. Virágot utánozó, naturális hímzése a **cifraszűr** esetében annyira zsúfolt lett, hogy már csak a színritmus érvényesül, a mintázat alig értelmezhető. Elsősorban ünnepeken viselték a férfiak ezt az ujjas, nagy galléros ruhadarabot. A hétköznapiokon a csekély díszítésű, vagy teljesen dísztelen szűrt vetették a vállukra, sosem bújta bele. A nagy, négyszögletes gallér csuklyaként a fejre húzva, védte őket az esőben.

³² Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 146. old és Dr. Kós Károly – Szentirmai Judit – Dr. Nagy Jenő: Moldvai Csángó népművészet, 54., 55. és 56. kép

26. ábra. Alföldi szűr szabásmintája és Dunántúli betyár fenekesujjú cifraszűrben³³

A **hosszú ujjas mentét**, a **rövidebb dolmányt**, a **nadrágot**, és néha a **mellényt** is szűrposztóból készítették. Piros szegéllyel, vagy zsinórral díszítették.

A XIX. század második felében mellény, dolmány, mente, nadrág készült a nagyon népszerű **kék posztóból**, amelyet később helyenként a fekete váltott fel.

A női viselet elemei:

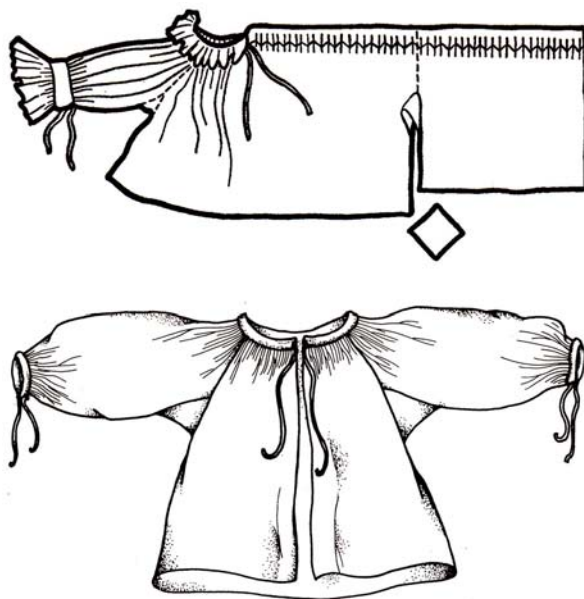
Országsherte a **hosszú haj** volt a szokásos. Az erkölcstelen életmódot a haj levágásával büntették. A tisztaság jelképe volt a lányok hosszú haja, fedetlen feje (innen ered a hajadon elnevezés). Régen egy **fonatba fonva**, majd fordított T alakban elválasztva hordták a hajukat a lányok. Később az asszonyok is átvették ezt a hajviseletet. Ünnepeyes alkalmakkor a lányok az úri osztály viseletéből származó **pártát** tettek a fejükre. Az asszonyok **főkötőt** viseltek. Az aranyos főkötőt a fehér vagy fekete fodros főkötő váltotta fel, amelyre még fehér kendőt borítottak.

27. ábra. Leány hajviselet (Kalotaszegi és Moldvai Csángó) ³⁴

Az **inget** házi kendervászonból készítették. A reneszánsz formát mutató szabás a XVII. század végén került a magyar paraszti viseletbe. Az eredetileg hosszú ujj minden vidéken megrövidül. A XIX. század elején mind a férfi, mind a női ingeket **gyolcsból** (gyári, fehérített lenvászon) kezdték készíteni. Az ingeket a polgári viseletből ellesett **blúzfélék** váltották fel.

³³ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 108. oldal B ábra és Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 21. oldal

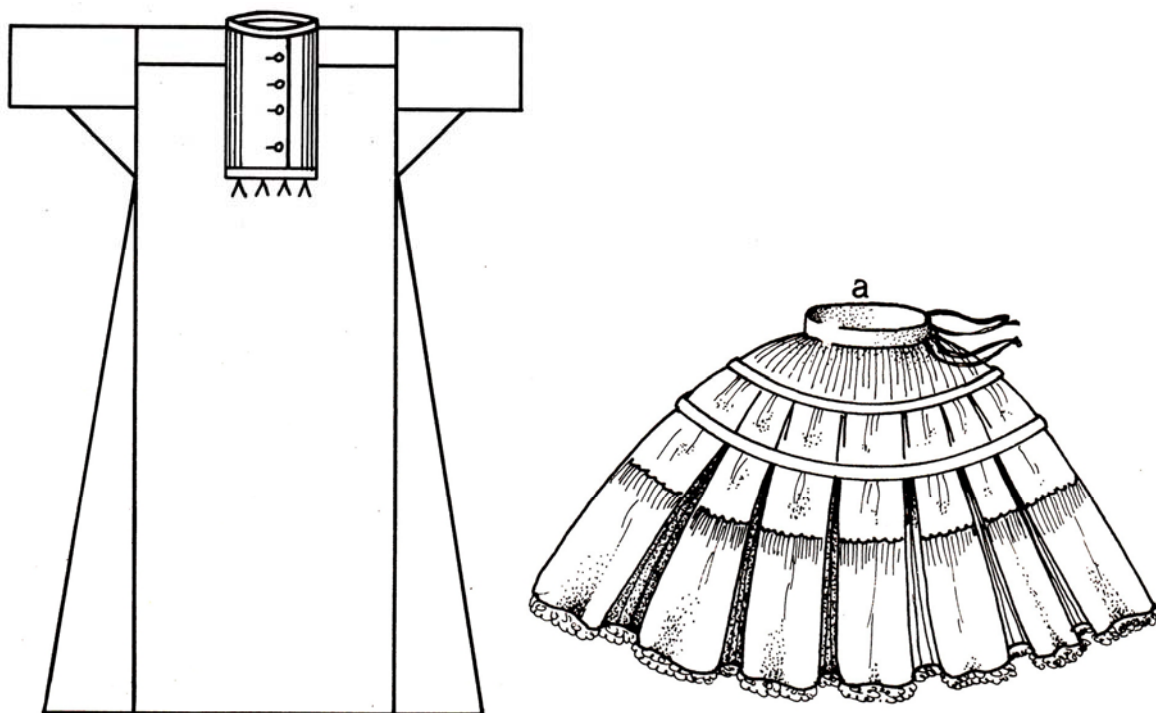
³⁴ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 149. oldal és Dr. Kós Károly – Szentirmai Judit – Dr. Nagy Jenő: Moldvai Csángó népművészet, 9. kép

28. ábra. Reneszánsz szabású (mellévarrott ujjú) női ing³⁵

Az alsótestet házi vászonból készített alsószoknya, a **pendely** fedte. A déli részeken egyenes, derékban ráncolt darabokból állt, amelyre **felsőszoknyát** vettek. A XIX. század közepétől a pendely és a felsőszoknya közé egyre több **alsószoknyát** vettek az Alföldön. Selyem, kasmír, bársony vagy brokát anyagokat használtak.

³⁵ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 28. oldal és Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 125. oldal

29. ábra. Hosszú női ing és fodros alszoknya³⁶

A **kötény** alatt a szoknya anyaga mindig olcsóbb alapanyagból készült a paraszti takarékoságnak elvének megfelelően. Sem dísz, sem drága anyagot olyan helyre nem tettek, ami nem látszott.

Bőr mellényt, vagy selyem **pruszlikot** hordtak az ing felett. A **női ködmön** rövidebb a férfiaknál és dúsan díszített. A **rókaprémes női mentének**, (egyfajta kabát) kék vagy fekete posztó anyaga volt.

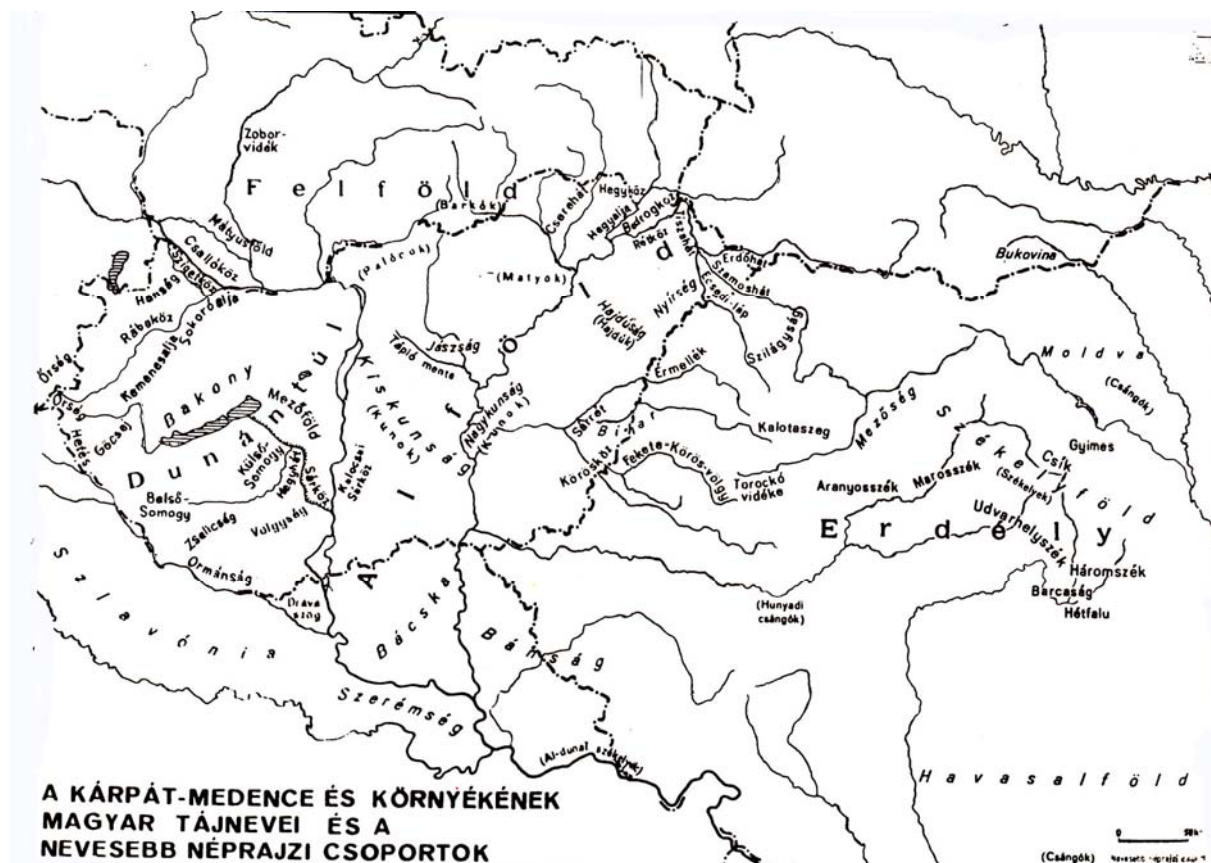
Eleinte piros és sárga, később fekete színű törökös **csizma** terjedt el.

13. A magyarság lakta területek népviselete

A kívülről egységesnek tűnő magyar népviselet (és népművészet) **eltérő vonásait**, különbözőségeit földrajzi, **tájegységenkénti csoportosítás** (horizontális) és a paraszti társadalom belső rétegződése szerint (vertikális) lehet legjobban meghatározni.

³⁶ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 128. és 118. oldal

A magyar népviselet elemzésekor elsősorban Magyarország határain belül élő etnikai csoportok viseletének megismertetése a cél, de nem hagyhatjuk figyelmen kívül az ország határain túl élő magyarok művészetét sem. A népművészet, és ezen belül a népviselet, értékeinek kutatása és tudományos feldolgozása XIX. század végén, XX. század elején indult erőteljes fejlődésnek (pl. Malonyai Dezső: A magyar nép művészete című négy kötetes műve).

30. ábra. Nevesebb néprajzi csoportok a Kárpát-medencében és környékén ³⁷

Alföld

Három típus alakult ki az Alföldön:

1. a **kalocsai**
2. a **Duna-Tisza köz**i (vagy kiskunsági)
3. a **tiszántúli** népviselet.

Férfi viselet

³⁷ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 94. old és (Ortutay Gyula (főszerkesztő): Magyar Néprajzi Lexikon V. kötet, Budapest, Akadémiai Kiadó. 1982. 148–149. p. (táj címszónál)

A XVI–XVII. században a török uralom, a harcok alatt a falvak elnéptelenedtek és nagy határú parasztvárosok jöttek létre. A ruhadarabok legfőbb alapanyagai, a bőr és a gyapjú viszonylag olcsó volt a nagyarányú állattartás következtében.

Az un. előbőr és hátibőr az alföldi pásztorok legarchaikusabb darabja. A lenyúzott, kikészítetlen juhbőrökön még a lábakat is rajta hagyták, és amelyekkel a vállon és derékban a mellre illetve a hátra tett egy-egy darab bőrt összekötötték. (A későbbiekben a hátibőrből fejlődött ki a melles illetve annak ujjas változata, a ködmön.)

31. ábra. Hortobágyi juhász előbőrben, hátibőrben³⁸

A bőrmellény már ennél jóval kidolgozottabb volt: a bőrt kikészítették, szabták és varrták. Itt is egy-egy darabból készült az eleje illetve a háta. Mindkét nembeliek viselték.

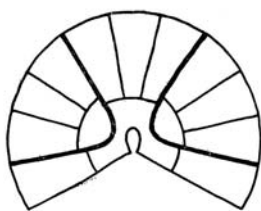
Az ujjas kabát, a ködmön, illetve bekecs. Szőrmével körül prémezett, felálló gallér és hímzés díszítette, melyet a szűcsök készítettek. A tizántúli sokszor térdig ért, a hajdúsági pedig akár a bokáig is leért. Egyenes szabásvonal volt jellemző a régebbi ködmönökre, míg az újabbaknál az ívesen görbéket alkalmazták.

³⁸ Forrás: Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 13. oldal

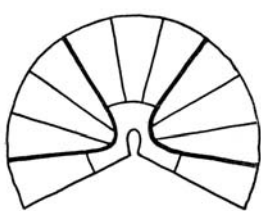

32. ábra. Ködmönformák (egyenes aljú: rövid, hosszú, toldott aljú és karcsúsított: rövid, fodros aljú, toldott fodrú)³⁹

A suba, a nagy kerek gallérra hasonlító, palástszerű, bokáig érő, ujjatlan bunda, melyet több juhbőrből varrtak. Az Alföld jellegzetes bőrruhája, lepelszerű ruha. Hidegben szőrével befelé, melegben és esőben szőrével kifelé fordítva viselték. Éjjel derékalja, takarója, nappal ülőszéke és ünnepi viselete is volt a pásztorembernek. Nagy bősége egyaránt alkalmassá tette gyalogos és lovas viseletre. Attól függően, hogy hány juhbőrből készítették (4 – 15 db.) lehetett körkikkely vagy teljes kör illetve combig vagy bokáig érő. Eső, sár esetén az alját kifelé fordítva felgombolták. Szűcsök varrták és díszítették a gazdagokét, a szegény juhászok saját maguk készítették a dísztelen, kikészítetlen, természetes színű subájukat.

11a. Subaformák: tányéros-vállas, tányér nélküli vállas

11b. Subaformák: tányéros-váll nélküli, tányér nélküli-váll nélküli

33. ábra. Subaformák (II. a: tányéros – vállas, tányér nélküli vállas és II. b: tányéros – váll nélküli, tányér nélküli – váll nélküli)⁴⁰

³⁹ Forrás: Kresz Mária: Népi szűcsmunka, 24. és 25. oldal

⁴⁰ Forrás: Kresz Mária: Népi szűcsmunka, 26. és 27. oldal

34. ábra. Alföldi férfiak subában⁴¹

35. ábra. Csongrádi vócos suba és Kecskeméti irhás suba⁴²

Zsírral vízhatlanná tett és megpuhított, szőrével befelé fordított bőrnadrágnál szűk, csizmában viselt, vagy oldaltgombolós, csizmára ráhúzott szárú formát alkalmaztak.

⁴¹ Forrás: Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 15. oldal

⁴² Forrás: Kresz Mária: Népi szűcsmunka, 30. és 29. kép

A ló vagy marhabőrből készített, cserzett vagy zsírozott széles bőröv („tűsző”) a pásztorok viselete volt. Pénz, bicska, tűzszerszám elhelyezésére elől zsebeket alakítottak ki rajta. Későbbiekben helyette keskeny derékszíjat használtak.

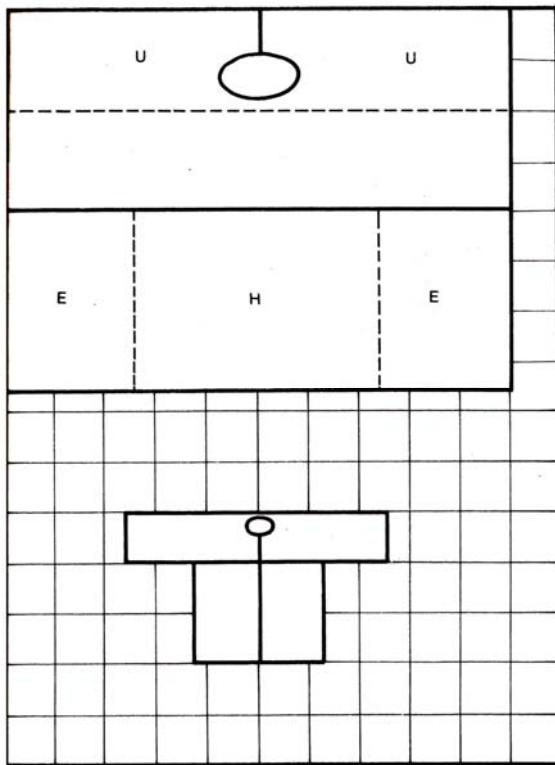
A szűr a juh gyapjából készült durva u.n. **abaposztó** (daróc vagy halina néven is ismert), melyet a mellen egy szíjcsattal fogtak össze. Galléros és nyakas szűrt különböztetünk meg a szabásuk alapján. A Tiszántúlon a legkisebb, a bakonyi és somogyi kanászszerűkön a legnagyobb a nyakhoz simuló, a háton fekvő, nagy négyszögletes gallér. Az úri és katonai viselet hatását mutatja a bihari szűrnél látható kis, felálló gallér, amelyet a nagy négyszögletes gallér felé helyeztek. Hímzés helyett varrógéppel varrt rátétekkel díszítették. Legtöbbször a szűrszabók 11 darabból szabták. Nagy bősége egyaránt alkalmassá tette gyalogos és lovas viseletre.

36. ábra. Gulyás cifraszűrben, Hajdúsági szűr és Hortobágyi szűrös férfi⁴³

A „guba” gyapjú fűtöket tartalmazó, viszonylag ritka szövésű gyapjuszövetből készült kabátféle, melyet főleg az Alföld észak-keleti részén használtak. Igen bő, derékszögű szabásvonalú, legtöbbször vállra vetve viselt ruhadarab, amelyet nők és férfiak egyaránt használtak. Szegényebb családoknál férj és feleség közösen hordta ugyanazt a gubát. Általában fekete, de néha lehetett szürke vagy fehér színű is.

⁴³ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 217. oldal, Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne : 83. oldal és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 67. oldal

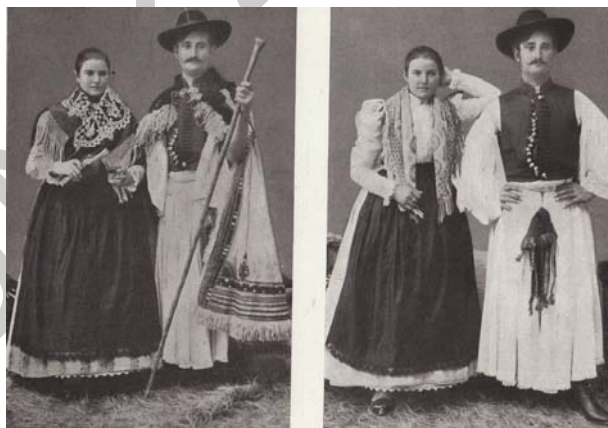
37. ábra. A guba szabása (Matolcs, Szatmár m.) és Szatmár megyei férfiak gubában

Hortobágyon és Bugacon maradt fenn legtovább a pásztorok régi életmódja és viselete. A hortobágyi pásztorviselet legszembevetőbb jellegzetessége a sötétkék színű lobogós gatya és ing, melyhez széles karimájú kalap (álladzóval) és az archaikus un. pásztorkészség (a tűzgyújtás eszközei: tűzszerszám, tapló, kova és acél) tartozott. A debreceni cifraszűr jellegzetes eleme viseletüknek.

38. ábra. Alföldi csikós fekete ingben, gatyában (Mezőhegyes, Békés m.)⁴⁴

Bugacon és a Kiskunságban hófehér a lobogós gatyá és ing, melyet nagy ezüstgombos (ezüstpitykés) fekete mellény, kabát és magas tetejű, süvegszerű kalap egészít ki.

39. ábra. Bugaci jegyespár (Kecskemét)⁴⁵

Női viselet

⁴⁴ Forrás: Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 11. oldal

⁴⁵ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 174. oldal

Az alföldi női öltözetek, a hagyományos férfi viselettel ellentétben, igen korán polgárosodtak.

Reneszánsz szabású, alig derékig érő, rövid inget hordtak Hódmezővásárhelyen, arany szállal varrott ujjút Kecskeméten. Piros színű szoknyája volt a fiatal nőknek, sötétkék az idősebbeknek, fekete az öregeknek.

Kalocsa és környékén sokszoknyás női viselet ma is megtalálható. Minél több volt a szoknya, annál rövidebb lett a hossza. Az egészen apró ráncokba szedett kék vagy zöld selyemszoknyát alul vízszintes színes csíkok díszítették. Naturalisztikus virágos, fehér alapon tarka, pasztellszínű hímzés található a kalocsai és a Szakmári női viseleten. Az öltözet jellegzetes darabjai: hímzett, fehér vászon főkötő, rövid, szűk ujjú ing, fehér vászon pruszlík, csipkés vagy fodros szélű fehér vászonkötény. Világoskék vagy rózsaszín, elől többszörösen megkötött, stilizált masni ékesítette a lányok haját. Tarka harisnyát és papucsot hordtak. Szakmáron fekete a menyasszonyi ruha. Régebben fekete vállkendőben esküdt a menyasszony, ma már fehér színű a menyasszonyi viselet.

40. ábra. Kalocsai főkötő és Kalocsai asszony és leány ünneplőben⁴⁶

⁴⁶ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 166. oldal és Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 61. oldal

41. ábra. Kalocsai szalagcsokros lányok és Szakmári hímzett pruszlik⁴⁷

Ajakon (Szabolcs megye) a sok szoknyához a virágos kötényt és testhezálló blúzfélét viseltek. A nyak körüli fodros gallér száma függött a viselője korától: a kislányok egyet, a nagyobb lányok kettőt vagy akár hármat – négyet is feltettek.

⁴⁷ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, I. és II. tábla

42. ábra. Ajaki lányok (Szabolcs-Szatmár m.) vasárnapi ünneplőben⁴⁸

A férfi bundánál és subánál jóval rövidebb kis bundát és kerek bőrgallért hordtak az asszonyok a XIX. században a Nagykunságban és Hajdúságban. Barna vagy fekete fonallal hímezték ki a birkabőr kisbunda sima (irha) felületét. Fekete bárányprem volt a gallérja és körben a szegése is.

⁴⁸ Forrás: Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 43. oldal

43. ábra. Zsinórdíszes hódmezővásárhelyi ,kiterített szabásrajz, kiterített karcagi és debreceni női kishunda)⁴⁹

Dunántúl

A Dunántúlon meghatározó:

1. a sárközi
2. az ormánsági
3. a Hosszúhetény vidéki (Hosszúhetény, Pöspökbogát, Egerág)
4. a kapuvári viselet

Férfi viselet

A hengeres alakú süveg, a bakonyi kanászkalap (cilinder formájú felsőrész, felfelé hajló elálló karima) és a kis karimájú pörge kalap egyaránt elterjedt volt.

⁴⁹ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 240. oldal, Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 109. oldal, Kresz Mária: Népi szűcsmuka, 32. kép és Dr.Flórián Mária: Magyar népviseletek, 39. olda

44. ábra. Kanász kalap⁵⁰

A hosszabb inget eleinte nadrágon kívül, később befogva viselték. Mellrésze gazdag hímzésű, nyaka felálló vagy lehajtható gallérú. A fekete nyakravaló igen népszerű, divatos volt, amit gyász esetén az ormánsági férfiak fehérre cseréltek. Háziszőttes vászongatya borította alsótestüket.

⁵⁰ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 10. oldal és Gáborján Alice: magyar népviseletek, 25. oldal

45. ábra. Ormánsági fiatal pár és Ormánsági leány és asszony⁵¹

A dunántúli szűr a legrövidebb, a gallérja a legnagyobb, ujjai elcsökevényesedtek. Gyakran egy kerek szűrdarabbal bevarrták a nagyon rövid ujjakat. Az így kialakított formában a használati tárgyaikat tartották a pásztorok. A bakonyi és somogyi kanászok viselték a legtovább.

⁵¹ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 164. oldal és Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, 29. oldal

46. ábra. Bakonyi és Somogyi fenekesujjú kanás-szűr⁵²

Alatta néha hímzett, piros szegélyű szűrdomlányt (rövid kabátféle) és a szűr anyagából készült mellényt hordtak.

A göcseji bundamellénynél különös megoldás alkalmaztak: a mell és a test két oldalát befedték, de a hátat szabadon hagyták, csak bőrpántokkal rögzítették a darabot. A ködmön, a suba, a kerek bunda itt is használatos volt. Régies bőrrátét és hímzés a sárközi bundák jellemzője.

Bocskort, bakancsfélét hordtak munkára. Ünnepeken magas sarkú, törökös csizmába bújtak. A nyugati technikával összevarrt hosszú szárú felsőrészből és talpból álló lábbelit „saru”-nak nevezték.

A gyári előállítású, eleinte világoskék, majd sötétkék és végül fekete színű posztóruha a XIX. században jött divatba.

Alul széles szárú, oldat nagy gombos nadrág a hetési és göcseji pásztorok múlt század végi viselete volt.

Női viselet

Sárköz csatornázásának köszönhetően a lakosság jobb anyagi helyzetbe került és így lehetővé vált a szép anyagok, ruhák megszerzése. A női öltözetek anyagban, formában és színben nagy gazdagságot mutatnak, de a ruhadarabok szabása csak lassan változott.

⁵² Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 176. oldal és Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 230. oldal

47. ábra. Sárgközi gyöngygallér és sárgközi asszonyok⁵³

A lányok pártájának alapját adó abroncsot pirossal, majd a későbbi, hátrahagyott fejdísz alsó két sávját feketével és csak a harmadikat vonták be pirossal. Az asszonyok főkötői eleinte fekete, téglalap alakú muszlin (később selyem vagy klotz anyag), melyet nagyon aprólékos, művészi virágmotívumokból álló fehér hímzés ékesített. Lassan parittyá alakú forma váltotta fel a téglalapot. Csak nagyon fiatalasszony (20–22 éves) viselt ilyen főkötőt. A feketeszín divatos és nem kapcsolódik a gyászhoz.

⁵³ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, VI. tábla és Dr. Flórián Mária: magyar népviseletek, 47. oldal

48. ábra. Sárközi főköti és részlete⁵⁴

Az un. „bíbort”, fehér fátolból készített, két végén színes selyem és arany hímzéses kendőt kötött a főköti az ünnepeken. A mellén szétterített bíbort három-három díszes tüvel rögzítették a halántékknál és a főköti hátsó részére gyöngyből való bojtot tűztek.

49. ábra. Sárközi viselet és bíborvégek⁵⁵

⁵⁴ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 184. oldal és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 71. oldal

Különlegesen vékony, házi szövésű anyagból (un. száda), gyapjúfonallal kivarrva készítették a reneszánsz szabású inget. Fekete szalagszegésű fodrot varrtak az ing nyakára. Hálószerűen fűzött, gyöngy gallérfélét hordtak a nyakban. Minden ruhadarabon más és más hímzéstípust alkalmaztak. Az ingre ujjatlan pruszlikot, arra vállkendőt vettek, mely dús selyemrojtózásban végződött. Legvégül már négy, méretben egyre csökkenő, egymásra halmozott kendő tartozott a viseletbe. A derékban bővülő blúzfélék lassan kiszorították az inget. Fekete posztó, klott vagy selyem, rövid derekú, erősen kivágott kabátka takarta az inget.

50. ábra. Sárközi viselet⁵⁶

Jellegzetesen sárközi, kreppes szövésű száda alsószoknya fölé három-négy gyári pamutvászon alsószoknyát és bőven ráncolt szoknyát húztak. A kötényt szádából, később selyemből vagy bársonyból varrták. Csak az egészen öregek viseletében volt fehér a kötény. Mindig olcsóbb anyagból készült a kötény alatti rész.

Hátul fodros, piros bőrrátétes és hímzett ködmönt hordtak télen. Elöl felhajtották a két sarkát.

A törökös csizma eleinte sárga, később piros, majd fekete lett. Kedvelték a fekete vagy zöld hímzett papucsot. A félcipő is hamar népszerű lett. Az eleinte sima, fekete gyapjúharisnyát kidudorodó pöttyös hímzéssel díszítették.

Az élénk színeket kedvelték. Az idősebbek a kékes-zöld öreges színben jártak. A gyász színe a fehér volt.

⁵⁵ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 189. oldal és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, VIII. tábla

⁵⁶ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 162. és 161. oldal

A nagyon tarka, dúsan hímzett sióagárdi viselet jellemző darabjai:

- a hosszú, könyökig színes és fehér hímzéssel borított ujjú, csipkeszélű blúzféle,
- a karcsúsított, virágos selyem kabátka,
- sok, apró ráncokba rakott háziszőtt szoknya,
- a csipkés szélű, színes virágos kötény,
- a színes mintás vagy fehér pöttyös („bötykös”) kötött harisnya,
- a virágokkal díszített szövetpapucs.

51. ábra. Sióagárdi viselet⁵⁷

A Tolna megyei Faddban a derékig sem érő rövid inghez magasított, két vállpántos pendely (legalsó rakott szoknya) tartozott.

Ezen mellénnyel egybevarrott, belül piros szegéllyel díszített szoknyát hordtak. Két oldalt a derékba feltűzték és így a piros szegély láthatóvá vált.

Vállkendőt vettek az ingre. Négy sor ezüstös gyöngyöt tettek a nyakukba.

Hidegebb időben vagy derékig érő ködmönbe vagy ahhoz hasonló sötétkék posztó kabátba és piros csizmába bújtak.

Az Ormánságban a fehér szín volt a jellemző a régebbi viseletre. (lásd 37. ábra)

⁵⁷ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, III. tábla és Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 191. oldal

A lányok középen elválasztott hajukat befonták, piros szalagot kötöttek a két fonat tövére és a végére is.

Az asszonyok a két fonatot tarkóra felcsavarták és arra helyezték a gazdagon díszített főköttöt (színes selyem, művirágok, arany-ezüst szál, széles selyem szalagok, fekete csipke). A főköttő formája, a díszítmények színe és gazdagsága pontosan mutatta az asszonyok korát (35 éves korig piros az uralkodó szín, 40 és 50 év között az alapszín a kék és a fehér, 50 év felett fehér, de a gyászolók főköttője is fehér). A fiatalok tüll, az öregek vászon kendőt borítottak a főköttőre és azt tűvel a hajukhoz rögzítették.

52. ábra. Ormánsági főköttők⁵⁸

Hidegben, esős időben lepedőforma kendőbe burkolóztak. Ezt az öltözet kiegészítőt, amely az igen régies **lepelruha** egyik változata, **esőabrosznak** nevezték. Különösen tömöltre szőtték és a fiatalokét piros sávokkal díszítették. (lásd 37. ábra)

Az ünnepi inget és a fiatalok ingét vékony vászonból vagy tüllből készítették, ami alá szűk ujjú kisinget vettek. A kising ujjának hímzése sejtelmesen áttetszett a tüll alól. A nyers fehér lenvászon inget az öregek, szegények vagy a gyászolók viselete volt. A XIX. század polgári öltözetéből átvett ujjas blúzfélét ünnepre és a fiataloknak selyemből varrták, hétköznapra és az öregeknek vászonból.

Hátul pántokkal összefogott, hát nélküli mellény került az ing tetejére. (színes kasmír a fiataloké, nyers fehér lenvászon az öregeké)

Ugyanazon anyagokból készítették a szoknyát („bikla” vagy „kebél”), mint az inget és 5–6 darabot is egymásra vettek. Az idősebbek már nem elhagyták a legfelső tüllszoknyát, a nagyon öregek vagy gyászolók pedig csak nyers fehér lenvászon szoknyát használtak.

Színes köténye volt a fiatalnak, fehér az öregnek.

⁵⁸ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 186. és 187. oldal

Fekete báránnyal szegett, színesen hímzett, hosszú ujjú, rövid fehér vagy sárgás báránnyal készített ködmönbe öltöztek hideg esetén. A kék zsinórozású, vörös rókaprémmel szegett, kék posztó „mente” hasonló formájú volt.

Mezítábor jártak nyáron és esős-sáros időben. Az eleinte sárga, majd piros és végül fekete színű drága csizmát nagyon kedvelték.

Hosszúhetényben, Püspökbogáton, Egerágon szerették és sokat is használtak a színes selymeket.

53. ábra. Hosszúhetényi viselet (Baranya m.)⁵⁹

A lányok mélyen a homlokukba húzták, majd onnan felfelé sodorták, az asszonyok hátul kontyba tűzték a hajukat.

Fehér vagy vörös alapon feketén hímzett főkörtöt felváltotta a hátul a nyakat is elfedő, papírrózsákkal, apró félholdakkal, csillagokkal díszített főkörtő. Fehér és kék díszítésű fehér csipkéből készítették a gyászolókét és özvegyekét.

A szép selyemből varrott felső szoknyának, felvétele után, korcába befűzött madzaggal állították be a kívánt méretét és alá sok bő alszoknyát vettek.

⁵⁹ Forrás: Ortutay gyula: A magyar népművészet, 169. és 160. oldal

A mintás kötény (melyet fekete csipke szegett ugyanúgy, mint a vállkendőt) mérete a szoknyához hasonlóan volt szabályozható.

54. ábra. Püspökbogáti főkötő és Hosszúhetényi viselet⁶⁰

Az igen kivágott nyakú, rövid derekú, fekete báránnyal szegett fehér báránnyal ködmön sötétpiros bőrrátéttel vagy hímzéssel ékesítették.

A kapuvári lányok hajviselete négyfelé választott és elől felfelé sodrott vagy fordított T alakban elválasztott.

Az asszonyok simán hátrafésülték és kontyot formáltak hajukból, amelybe kontyfésűt tűztek és piros kendővel befedték. Ünnepeken a díszes főkötőt fehér batiszt vagy tüll kendővel takarták be.

Karcsúsított, a szoknyán kívül hordott blúzfélé, a „rékli” helyettesítette az inget. Selyemből, bársonyból vagy a szoknya anyagából készítették.

⁶⁰ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, VII. tábla és Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 188. oldal

55. ábra. Kapuvári viselet, Kapuvári menyecske és legény⁶¹

A vállkendőt, melynek mérete fokozatosan csökkent, a blúzfésesség alatt viselték. Végül egyet a vállra és egyet a derékra kötöttek.

A szoknya apró ráncokba szedett formáját lapos nagy ráncokba szedett forma váltotta fel és a hossza fél lábszárig rövidült. A brokátselyem, a kék atlasz vagy a kis csillagmintás bársony alapanyagok igen népszerűek voltak. A farpárnát a pendelyhez, azt pedig a mellényféle ruhadarabhoz rögzítve hordták.

Piros, kék, lilabársony vagy fehér alapú selyem brokát pruszlik egészítette ki a viseletet.

Csipkés szélű, sujtásos, színjátzó selyem az ünnepi kötény. Fekete lüsztér a hétköznapi kötény alapanyaga. Fehér kötény és vállkendő illik a tánchoz.

Eleinte 7 – 8 soros, majd 3 – 4 soros gyöngy az elfogadott.

Télen csizmát, nyáron 2 – 3 pántos piros cipőt hordtak.

Felföld

A felvidéki nagy táj viselettípusai:

1. a **palóc** (Hollókő, Rimóc, Lóc, Varsány, Sipek, Szécsény) és a **Galga menti falvak** (Galgamácsa, Tura, Boldog) viselete
2. a **matyó** viselet

Férfi viselet

⁶¹ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 165. oldal és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, IV. és V. tábla

A palóc férfiak eleinte magas tetejű süveget viseltek, majd lecserélték azt a szélesebb karimájú kalapra.

A keleties hatások itt is megmutatkoztak a hajviseletben: 1870-ben még viselték az üstököt (elől meghagyott hajtincs, teljesen kopaszra borotvált fej) majd a különbözőképpen befont, feltűzött hosszú haj volt az elterjedt.

A rövid férfiinget derékszögű szabás jellemezte és az alapanyaga a kendervászon volt. Hozzá vászongatyát hordtak.

A férfiak köténye munkában egyszerű, az ünnepeken díszes volt.

Az alföldinél rövidebb, a dunántúlinál hosszabb szűrt szerény díszítéssel készítették.

A nyers fehér juhgyapjából szőtt házi posztó volt az alapanyaga a férfinadrágnak.

A derékig érő ködmön és a bőrnadrág itt is a viselet része volt.

A csizma ünnepi, a bakancs hétköznapi lábbeli volt. Bocskort szegények viseltek.

A mezőkövesdi matyó viselet hazánk legszebb férfiviselete. Különösen pompás darabja a lobogós ujjú hímzett ing, melyet kezdetben lyukacsos („slingolásos”), körtés („kasmír palmetta”) díszítménnyel láttak el. Később az ing vállára és elejére virágokat és leveles füzéreket hímeztek piros pamut fonallal. Piros csipkét horgoltak az ujjá végére. Fehér színű, majd fekete vagy kék gatyával hordták. A gatyá alján szálvonásos folyóka és borsóka volt a díszítés. Díszes kötényt („surc”) kötöttek elé. A nőinél keskenyebb férfi surc, kezdetben védő, később díszítő szerepet kapott. A menyasszony hímezte a vőlegény surcot. Sok szép virág és levéldísz mellé később, a „ragyogóégetés” után, a ragyogókat is ráhímezték.

56. ábra. Mezőkövesdi menyasszony és vőlegény⁶²

Kis karimájú, magas tetejű, zöld vagy fekete színű pörgekalappal egészítették ki az öltözetüket.

Női viselet

Több változata ismert a palóc női viseletnek:

T-alakú választék és a felfelé sodort első fürtök itt is divatosak voltak

Hollókőn és környékén (Buják, Rimóc, Lóc, Varsány, Sipek, Szécsény) az asszonyok selymekendőt terítettek a főkötőjükre, elöl a szemükbe húzták, hátul összekötötték. Papírral kibélelték a kendőt, hogy jobb legyen a tartása, keményebben álljon.

⁶² Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 196. oldal és Dr. Flórián Mária: Magyar népviselet, 49. oldal

57. ábra. Hollókői viselet⁶³

A hátrakötött kendő alól két oldalt kilátszó főkötőt ráncba húzott pántlikasorokkal és közéjük varrt gyöngyökkel díszítették. A hátrakötött kendő fölé újabbat kötöttek, de azt már elől, az áll alatt csomózták meg. A gyermektelen fiatal asszonyok hátrakötött selymekendőjét hosszú, színes selyemrojttal ékesítették. Világos színű a fiataloké, kék-zöld illetve fekete színű az öregeké.

A széles, bő ingvállat a felkar közepén kötötték meg. A tüll ujjú ing ünnepi viselet volt. Ujjatlan selympruszlikot vettek az ing fölé és vállkendőt terítettek rá. Színes szövetsík díszítette a vállkendő nyakrészét.

⁶³ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 77. oldal és Dr. Flórián Mária: Magyar népviselet, 55. oldal

58. ábra. Bujáki ünnepi viselet⁶⁴

10–12 piros vagy fehér gyöngysorban a középsőre, elől kis szívecskét függesztettek. Az egészen öregek nem viseltek gyöngyöt.

A 10–12 alsószoknyától igen széles volt a szoknyájuk, amit a derekukra kötött rongypárnával (népi krinolin) még tovább fokoztak. A legalsó, nem nagyon bő, felülszűkített, kendervászon szoknya (pendely) fölé 3–4 darab színes és 4–5 darab bolti fehér alsószoknya került. Piros mintás felsőszoknyát a fiatalok, fehér batisztból készítettet a menyasszony viselt. Alul „tüdőszínű” (erős rózsaszín) szegést alkalmaztak.

⁶⁴ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 189. oldal és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, XIII. tábla

59. ábra. Palóc szoknya és Palóc asszony ünneplőben⁶⁵

Az apró ráncokba szedett szoknya felett ünnepnap olyan bő, fekete kötényt hordtak, amely majdnem körbefogta az egész testet. Még egy keskeny kötényt kötöttek föléje. Hétköznapi fekete klott, alul színes hímzéses „szakácskát” (keskeny kötényt) viseltek. A kötényt alatt a szoknya anyaga olcsóbb és sosem ráncolt.

Fehér színű volt a fiatalok ünnepi harisnyája, kék az idősebbeké, barna és fekete az öregeké.

Eleinte bocskor, később piros majd fekete csizma volt a divatos. Kétpántos cipő volt a nyári ünnepi lábbeli.

A Kazári viselet (Zagyva felső völgye) kiemelkedő darabja a fiatal asszonyok koronaszerű főkötője, amely a szabott vászonnfőkötő és a párta keveréke.

⁶⁵ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 193. oldal és Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 185. oldal

60. ábra. Kazári menyecskék aranycsipkés főköttőben, ifjú pár és asszony⁶⁶

Csilllogó anyagokkal, arany és ezüst csipkével, vagy tüll fodorral díszítették és a szoknya aljáig érő virágos pántlikákat, piros szalagokat varrtak a végére. Még egy tüllkendővel is lefedték a fiatal asszonyok. A díszes főköttőt az asszonyok 40 éves kor körül lecserélték a díszítetlen, vászon főköttőre és hátrakötött kendőt kötöttek rá.

61. ábra. Kazári menyecskék és keresztelőre készülő Kazáriak⁶⁷

⁶⁶ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviselet régen és ma, VIII. tábla és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, XI. tábla

A bő, virágos, tüll ujjú, ünnepi ing alatt kék vászon ingujjat viseltek. A kék szín a tüllön keresztül áttetszett.

A szűk pendelyt kendervászonból varrták és fölé fehér, keményített vászon alsószoknyákat húztak. A legalsó a legrövidebb, és felfelé haladva, fokozatosan egyre hosszabbodnak. Ezekre kerül az ujjatlan mellénykével összevarrt felső szoknya. Előfordult, hogy a felső szoknyát a bő kötény alatt felgyűrték úgy, hogy az alatta lévő alsó szoknya kilátszódott.

Színes, selyemmel hímzett, virágmintás, derékig érő, ujjas ködmönben jártak a lányok és a menyecskék. Szőrmével bélelt, rókaprémmel szegett, kék posztómente volt az idősebbek téli viselete. Ezüst vagy arany csipkés, testhezálló, rövid fekete kabátkát vettek fel a fiatalok böjti idején.

Csizma és félcipő volt az elterjedt.

A Galgamácsai viselet virágzása az 1940-es években volt. Hátral összefogott, három ágba font, külön-külön szalagba csavart, a végén és a kezdetén virágcsokorral díszített hajviselete volt a lányoknak. Az asszonyok két, egymást keresztező mezőre osztották hajukat.

A lányok pártát, az asszonyok arany csipkés főkötőt viseltek ünnepekkor. Fehér fátyolt tettek az egészen fiatalasszony főkötőjére. Hátral szalagcsokorral kötötték meg a gyöngyöt a nyakukban.

⁶⁷ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 194. oldal és Dr. Flórián Mária: magyar népviseletek, 53. oldal

62. ábra. Galgamácsai menyecske ünneplő főkötőben⁶⁸

Ha inget vettek fel, akkor rojtos szélű vállkendővel viselték, ha, blúzféleséget, akkor azt nem kötötték be a szoknyába.

Hideg időben testhez szabott, karcsúsított, vattázott félkabátot öltöttek.

Fekete szegélyes piros felsőszoknyájuk volt a fiataloknak, az öregek piros posztó szegélyű sötétkéket viseltek, amely alá 5–6 bő, húzott alsószoknya és a pendely került. Kék köténnyel egészítették ki a lányok ezt az öltözetet. Ez a színesség nagyon hamar sötétedni kezdett és 30 év felett már feketében jártak.

Bocskorban arattak, cipőben jártak nyáron, télen pedig csizmában.

A Galga ment falvak (Tura, Boldog) rövidszoknyás viselete átmenetet hozott létre a palóc és matyó viseletek között. Az áttört fehérhímzéses, hajtogatott, keményített fodros vállkendő volt a legpompásabb darabja Boldog község női viseletének. A különlegesen kiképzett, hófehér, rakott ujjú ingvállhoz legtöbbször piros, igen apró ráncokba szedett, rakott szoknyát társítottak. Az alá vett 3 darab alsószoknya nagyon szép, harang alakú szoknyaformát eredményezett. Koszorú félét, vagy színes szalagokkal befont haját hordtak a lányok.

⁶⁸ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, X. tábla

63. ábra. Boldogi leány, menyecske és kislány⁶⁹

64. ábra. Boldogi viselet⁷⁰

⁶⁹ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 84. és 85. oldal

⁷⁰ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 179. oldal és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, X. tábla

Bényben (Szlovákia: Bina) és környékén nagyon színes és különös vonalvezetésű viselet alakult ki. A magyar népviseletek között itt található a legrövidebb szoknya és a leghosszabb derekú öltözet. Nem a derékon, hanem a csípőn kötötték meg a vastag házivászon pendelyt, az alsószoknyákat és a szoknyát. A zöld szegélyű, legtöbbször piros színű a felsőszoknya volt a legrövidebb, a legalsó alsószoknya a leghosszabb.

65. ábra. Bényi rövid szoknya hosszított pruszlikkal és ünneplőbe öltözött menyecske⁷¹

Martos (Szlovákia: Martovce) viseletében jellegzetes fekete applikáció borította az idős asszonyok fehér főkötőjének hátsó részét. Az erősen kékített ingek ujján, a fodor felett piros, kék vagy zöld martosi applikációt alkalmaztak.

⁷¹ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 64. és 65. oldal

66. ábra. Martosi főkötő és vasárnap délutáni öltözet⁷²

Az 1880-as években az egyetlen szoknya a két vállpánttal ellátott pendely volt. Később rétegződtek rá a további szoknyák, egészen a 2-5 darabig.

A kék és a zöld a félgyász, fekete a gyász és az ünnepélyesség kifejezője volt Martoson.

⁷² Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, XIV. tábla és Dr. Flórián Mária: magyar népviseletek, 51. oldal

A matyó női szépségideál a nyúlánk termet volt. A mezőkövesdi matyók kúp alakú főkötő, mellet leszorító blúzféleség, kevés és hosszú szoknya összeállítással érték el a kívánt sziluettet. Eleinte egyetlenegy, később is csak 3–4 szoknya volt az általános. Az alsószoknya aljára akár 100 m fodrot is rávarrtak, ami alul szétálló formát („höndörgő”) eredményezett és így a test karcsúságát hangsúlyozta. Járás közben nagyon szép ringó mozgása volt a hármas fodornak köszönhetően. A fiatalok elszórt virágmintás, három szalaggal szegélyezett szoknyája kasmírból, selyemből, de ahogy idősödött, egyre olcsóbb anyagból készült. A legfelső szoknyát egybevarrták a mellénykével.

67. ábra. Mezőkövesdi asszony hímzett kuzsuban (ködmön⁷³)

Rövid ujjú blúzféle („litya”) az ingvállból alakult ki. Kezdetben bő kötény csak a menyasszonyi viseletben maradt meg. Sötétkék vagy fekete anyagból, bársonyból készítették e jellegzetes, keskeny matyó kötényt („surc”). A női surc a férfiakénál még sokkal díszesebb volt. Az alsó szegélyén lévő hímzést nagyon drága arany–ezüst csipkedísszel („ragyogó”) helyettesítették, ami ellen az egyház keményen fellépett. (A matyók nagyon szegények voltak és ezt a pazarlás valójában nem engedhették volna meg maguknak). Az 1924-ben ünnepélyesen elégetett „ragyogókat” selyemhímzéssel utánozták.

Rojtos, kasmír kendőjüket a vállukra terítették, a mellen keresztbe húzták és hátul megkötötték. A „csavarításos kendő” a fiatalasszonyok különleges fejviselete volt.

⁷³ Forrás: Dr. Kós Károly – Szentirmai Judit – Dr. Nagy Jenő: Moldvai Csángó népművészet és : Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, XI. tábla

68. ábra. Mezőkövesdi Matyó csavarintásos kendő, Matyó viselet és Mezőkövesdi Matyó asszony és menyecske⁷⁴

Kezdetben bocskort, majd papucsot és piros csizmát hordtak. A fekete csizmát felváltotta a cipő, félcipő és a szandál.

1910 körül, ünnepélyes jelentésének köszönhetően, fekete volt a menyasszonyi ruha. Amikor a gyász fogalma kötődött e feketéhez, akkor már színes ruhában esküdtek a lányok. Fehér lett a színe 1927 – ben.

Erdély

Az erdélyi viselettípusok fejlődése kiegyensúlyozottabb volt az alföldinél és ezért nehezebb megtalálni a különbséget a szegény és a módos emberek között. Az Alföldön a jómódú parasztok viselete már polgáris volt a XVIII. században (bolti anyagok használata, formai megoldások átvétele), ugyanakkor a szegényeké hagyományos maradt. Az erdélyi népviseletekre bizonyos fokú konzervatizmus a jellemző. A gyapjú felhasználása, a házi vászon szövése általánosan elterjedt volt Erdélyben.

Erdélyben (Románia) több magyar nyelvű népcsoport él.

1. **Székelyek** (legnagyobb létszámú csoport, pl.: udvarhelyszéki Lövete)
2. **Kalotaszegi** magyarok Kolozsvártól(Cluj) nyugatra eső falvak: Kalota–Körös és a Nádas völgye)
3. **Torockó** (Rimetea) népe és Torockószentgyörgy (Coltesti)
4. **Mezőségi** magyar falvak (pl:Magyarpalatka:Palatca)
5. **Csángók** Brassó (Brasov) környéki falvak: „hétfalusi csángók”és Déva (Deva) melletti település

Férfi viselet

⁷⁴ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 180. oldal és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, XIII. tábla

A viselet alapanyagát a földművelés és az állattenyésztés szolgáltatta és így a ruházat alapszíne sokáig a természetes szürkésfehér és a barna maradt. Nem terjedt el a gyári kék posztó, barna szőr vagy darócposztóból készítették a felsőruházatot.

Általános volt a hosszú haj, amelyet vagy befontak, vagy összezsomóztak (csimbók, varkocs, bubucs, sudár).

A férfi fejrevaló legkorábbi változata a süveg, majd a széles karimájú kalap (1935) volt. Munkára a szalmakalap, télen a fekete–fehér báránybőr sapka terjedt el általánosan.

A háziszőtt kendervászon, lobogós ujjú, gallér és kézelő nélküli inget a galléros, kézelővel ellátott, gyári gyolcsból készült forma váltotta fel fokozatosan. Nyáron kieresztve, télen a nadrágba betűrve hordták. A nadrágon kívül viselt inghez széles bőrvet (szíjú vagy gyűszűszíjú) hordtak, amelyben apróbb tárgyakat tartottak.

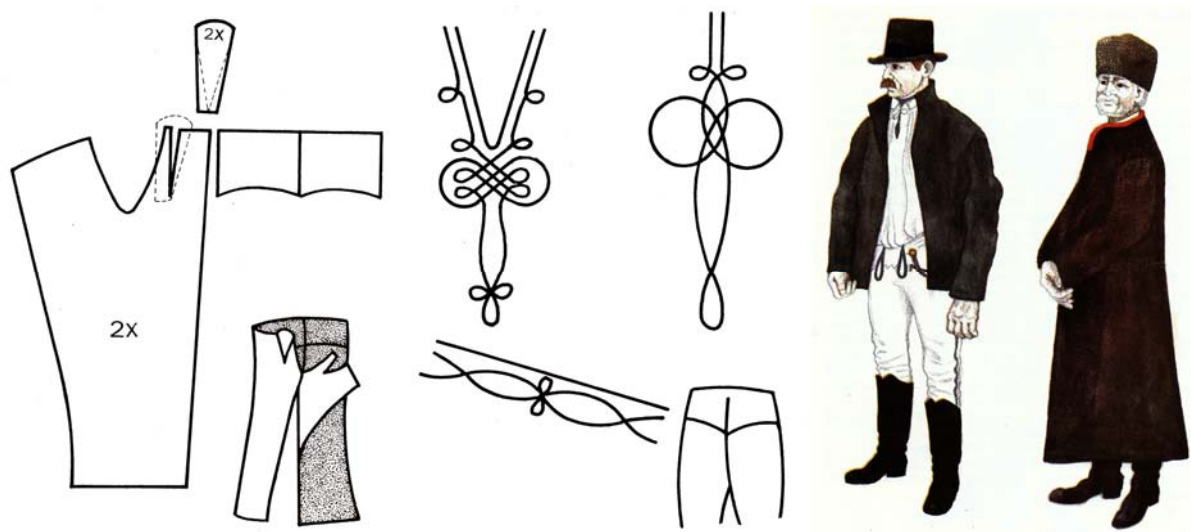
A házivászon gatyá általában szűk volt. Csak egyes vidékeken (Kalotaszeg, Lozsád) terjedt el a lobogó szárú, ráncos változat.

69. ábra. Kalotaszegi férfi viselet és jegyespár⁷⁵

⁷⁵ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, XV. Tábla és 115. oldal

Fehér vagy szürke, testhez álló, háziszóttos „ellenzős nadrágot” húztak a szűk gatyára hideg időben. A székelyek harisnyának nevezték ezt a változatot. (A nadrág hasítéka két oldalt helyezkedik el, a középső rész az ellenző. Hosszú szíjjal erősítik a derékra. Két oldalt piros vagy fekete posztócsíkkal a díszítették). A moldvai csángóknál a nadrág két szárát nem varrták össze (nyugat-európai XV.sz. előtti viselet).

70. ábra. Székely „harisnya” szabása, zsinórozása és székely férfiak harisnyában és zekében⁷⁶

„Friskó”-t, kis ,szűk ujjú vászonkabátot vettek az ingre, ha munkába mentek.

„Mejjrevaló, mellesbunda, bőrlajbi” neveken volt ismert az általában fehér színű, gyakran oldalt gombolódó bőrmellény.

⁷⁶ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, 154., 151. oldal és Dr. Flórián Mária: magyar népviseletek, 19. oldal

71. ábra. Csángó férfi viselet és esküvői öltözet⁷⁷

Szintén fehér színű, legtöbbször piros díszítésű ujjas bőrkabát, a „ködmön” vagy „kozsók” csípőig ért, de térdig érő változata is előfordult. Torockón és Aranyosszéken rókatorokból készített gallérral ékesítették.

A hosszabb, rövidebb ujjasok, kabátfélék sokféle formai változatban, szürke, fehér vagy fekete, házi vagy kisipari posztóból készültek. „Condra” vagy „daróc” volt a neve Kalotaszegen. Szürke színűt csak vőlegény viselt és ugyanazt adták rá a temetésén.

A bokáig érő, gomb nélküli, nyakán megkötős „zeke” hétköznapi változata szürke színű, az ünnepi fekete Lövétén. A dévai csángók „szokmány”, az udvarhelyiek (Judetul Odorheiu) „kocogány”, a háromszékiek (Judetul Treiscaune) „cedele” néven nevezik a zekét.

A vízhatlan, ványolt posztóból elkészített szűr nem terjedt el széles körben Erdélyben. Kis, felálló galléros volt a Nagyváradon(Oradea) varrt kalotaszegi szűr. A fekete színű változatot nemesi szűrnek tartották. A fehér szűr Alsó-Fehér megyében (Judetul Alba), Medgyesen volt kedvelt. A szűrnek ujjatlan, gallér formáját, csuklyaszerű változatát alakították ki Magyarpalatkán.

A felső ruhákat (szűr, guba) gyakran vállra vetve, panyókásan viselték.

⁷⁷ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 144. oldal és Dr. Kós Károly– Szentirmai Judit – Dr. Nagy Jenő: Moldvai Csángó népművészet, 197. kép

A kék posztó férfiruhából csak a felsőtestre való kék lajbi (Aranyosszék, Torockó, Mezőség) és az ujjas terjedt el. Kalotaszeg falvaiban igen népszerű volt a „lajbi”, a kék posztóból készített ujjas.

A bocskort mindennapra, csizmát eleinte csak ünnepre húztak. Csak a múlt században került a csizmaszárak összevarrása hátra. Törökös szív alakú toldás került a régi erdélyi csizmák fejére. A bakancs is hétköznapi viselet volt. A székelyek „cepők”je valójában külső vagy belső oldalán hasítékos és fűzött, rövidszárú kis csizma volt.

Női viselet

A női viselet darabjai **változatosabbak**, mint a férfiaké.

A **hajat** középen választották el, amely a reneszánsz viseletből eredt. A lányok haját hátul egy vesszőkarikára csavarták (XVII. sz.-i viselet). Kalotaszegen, Torockón csontból, fából vagy rézből készített kontykarika volt az általános. A székely asszonyoknál egészen kicsi volt a karika, a moldvai magyar asszonyoké vesszőből készült. Ünnepekkor az udvarhelyszéki Lövétén a lányok két ágba fonták a hajukat és koszorúba kötötték, hétköznap csak egy ágba.

72. ábra. Kalotaszegi pártá, szalmakalap és Magyarvistai fejviselet⁷⁸

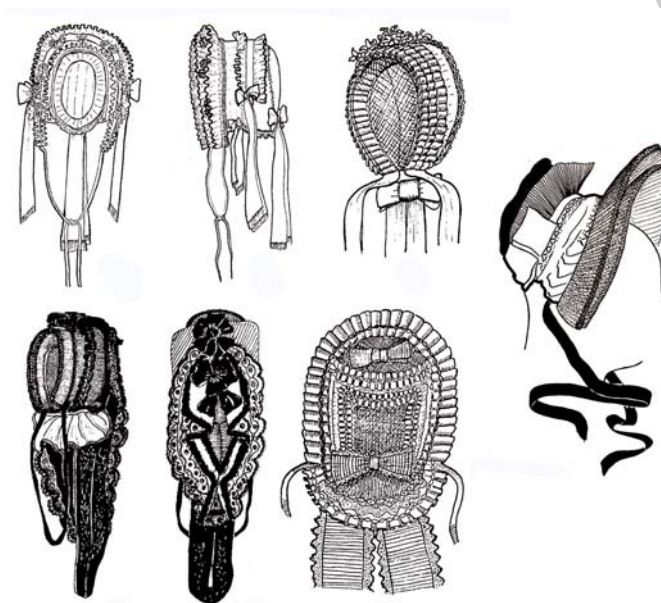
A lányok Aranyosszéken és a hétfalusi csángóknál aranyos és ezüstös pártát készítettek maguknak. A kalotaszegi leányok gyöngyös pártájukat hátul a háton végigomló, színes szalagokkal kötötték össze.

⁷⁸ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 88., 91. oldal és Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 137. oldal

Torockón a lányoknak piros klott bélésű, fekete bársonnyal bevont, 3 sorban arany csipkés ünneplő pártájukról a vállat és a hátat verdeső pántlikák csüngtek le. Ha ünnepkor színes fejkendőt viseltek, akkor azt az álluk alatt kötötték meg. Hétköznapi hátul, a tarkónál rögzítették a kendőt.

Lövéteén csak a lakodalmán viselt a menyasszony pártát, amit a kontyára helyeztek („felkonytoláskor”). Az új asszony fekete főkötőjére nagy fehér, sálszerű kendő került, aminek egyik végét az áll alatt átvezettek. Széles karimájú szalmakalap védte fejüket a nyári munkák alatt a mezőn..

A székelyek nagyon kedvelték a „csepesz”-t, a fekete, fodros főkötőt (biedermeier eredetű forma).

73. ábra. Székely csepeszek ⁷⁹

⁷⁹ Forrás: Gazda Klára – Haáz Sándor: Székelyek ünneplőben, 34. oldal és Gáborján Alice: Magyar népviseletek. 50. oldal

74. ábra. Székely menyecskék kendővel lekötött főkötőben, középen hajadon leány (Csík megye)⁸⁰

Sarkain díszes, nagy fehér fátyolt („dulándlé”) terítették a főkötőre templomba menet Kalotaszegen.

75. ábra. Kalotaszegi „dulándlés” asszony és Kalotaszegi fiatalok ünneplőben⁸¹

⁸⁰ Forrás: Plathy György – Dr. Rónay Béla: Népművészet, 200. oldal

A torockói asszonyok fekete vagy színes szalagokkal ékesített, fehér hímzésű, fekete főkötőjüket egy sor csipkével is feldíszítették. Áll alatt átvezetett, két oldalt a halántéknál összeráncolt és 3-3 tűvel megtűzött, sálszerű fátvölt tettek a főkötőjükre ünnepnapokon a fiatal asszonyok néhány éven át (XVII.-XVIII.sz.-i magyar úri viselet hatása).

Legtöbbször piros, néha fehér vagy fekete 3-4 soros gyöngyöt tettek a nyakukba.

A vászon holmikon nagyon sok volt a szőttés vagy szőttés szerű díszítés. Az ing elején lévő ráncokat hímzéssel fogták le („csupág”) Mezőségen és Alsó-Fehér megyében.

76. ábra. Csángó hímzés készítése⁸²

A reneszánsz típusú, mellévarrott ujjú inget, melyet felsőruhaként is viseltek felváltották a vállnál bevarrott ujjú ingek, amelyek főleg a fehérenemű szerepét töltötték be a blúzféleségek alatt. Kalotaszegen a hagyományos inget a vállán, az ujján hosszában kihímezték vagy tűcsipkével díszítették. Az ujj felül bőven ráncolt, könyök alatt szűkülő formát követett.

⁸¹ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, XI. tábla és Dr. Flórián Mária: Magyar népviselet, 33. oldal

⁸² Forrás: Dr. Kós Károly- Szentirmai Judit – Dr. Nagy Jenő: Moldvai Csángó népművészet, 322. oldal

77. ábra. Kalotaszegi menyecske és vasárnapi öltözet⁸³

A torockói ing egyik típusa nagyon hasonlít a kalotaszegihez. Pirossal hímzett volt a lányoké, késsel az asszonyoké. A másik fajtának a mellét, a vállát, a kézelőjét és a nyakát is kihímezték. A hosszú inghez hozzávarrták a pendelyt. A rövid inghez 2–3 alsószoknyát vettek fel. Ehhez az inghez hordták a külön álló, feltehető csőszerű kézelőt („sípújj”). Az „islogos ing” (XVII. sz.-i magyar viselet), amelynél a váll, az ujjak és a kézelő kis, kerek, rézlemezekkel volt kivarva, a fiatal asszonyok öltözetét gazdagította 1–2 évig az esküvő után.

Lövétén négyszögletes kivágású, lobogós ujjú háziszőtt vaszoning és a szűk, háziszőtt pendely felett hordott 3–4 bővebb alsószoknya volt az általános viselet. Piros háziszőtt vaszon rokolyát vettek a tetejére. Fekete vagy zöld bársonycsíkkal díszített, sötétkék szövet szoknyába bújtak télen.

A régies szoknyaformák megmaradtak az erdélyi viseletben.

A lepelszoknyának több változata is tovább élt. A gyimesi csángók (Ghimes) keskeny szőtt szalaggal úgy erősítették derekukra a csíkos gyapjú szőtt leplet, hogy az elől közepén nyílott. A lepel bal szélét a derékba betűzték és így láthatóvá vált az alatta viselt hosszú fehér ing. Nem kötöttek kötényt ehhez a szűk lepelszoknyához.

⁸³ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, XV. tábla és Varga Marianna: magyar népviseletek régen és ma, 81. oldal

78. ábra. Felakasztott moldvai Csángó lepelszoknya változatai („karinca”)⁸⁴

A kalotaszegi asszonyok sűrű ráncba szedett és korbba fogott, fekete vagy sötétkék, szatén vagy klott lepelszoknyája („muszuj” vagy „bagazia”) a másik típusba tartozik. Díszvarrás fogta le a ráncokat felül. Arasznyi széles, piros vagy narancssárga posztó csíkot varrtak az aljára belülre. Sötétzöld, bordó vagy fekete volt az öregeké. Valójában ez egy elől összevarratlan szoknya volt, amelynek két széle a kötény alatt nem ért össze, és amelynek az alját kétoldalt feltűrték a derékra. A muszuj bélése, a színes posztó csík és a fehér alsószoknya is láthatóvá vált. Később kihímezték a posztó csíkot. Hímzés („darázsolás”) tartotta össze a kötény sűrű ráncait felül.

⁸⁴ Forrás: Dr. Kós Károly– Szentirmai Judit – Dr. Nagy Jenő: Moldvai Csángó népművészet, 127., 136. és 137. kép

79. ábra. Magyarvistai és Kalotaszegi muszuj⁸⁵

A torockói „muszuj”-nak nem volt belső szegélye és csak hétköznapi tűzték fel az első két sarkát. Bársony kötényt kötöttek eléje. A másik fajta torockói szoknyához, a fehér vászon, sűrűn ráncolt, ünnepi „fersing”-hez egy mellénykét („kösnő”) varrtak, amelyet elől egy kis hímzett lapocskára („füdző”) tartott össze. Egy piros-fekete csipkével díszített függőleges csíkot („mejjrevaló”) tettek a „füdző” alá. Mindezt egy piros zsinór szorította le. Zöld posztó, csipkés kötény illet ehhez a szoknyához.

Szováton (Mezőség) két oldalt tűzték övbe a szoknyát és ezáltal kilátszott a pendely.

Főleg a székelyek körében volt kedvelt a piros-kék vagy piros-fekete, függőleges csíkozású „rokolya” vagy „fersing”. Mellénnyel varrták össze a hétfalusi csángók a sötétkék-fekete csíkozású rokolyát. A hosszú, sűrűn ráncolt, **fehér vászon** „fersing” szinte mindegyik erdélyi magyar népcsoportnál közkedvelt volt.

A házi szőtt posztóból szabott, fekete prémme szegett galléros és kézelős, hosszú kabátfélét („conda” vagy „daróc”), és az ujjas ködmönt („kocsok”) a nők is viselték. A lányokét fehér irhával szegélyezték. Az ujjatlan, oldalt csukódó, zöld vagy piros posztóval bevont, fekete csipkével díszített, szörme melles („csipkés mejjrevaló”) jellegzetesen kalotaszegi ruhadarab. Torockón zöld posztóból szabták a „mejjrevalót”. Templomba egy arasszal derék alá érő, sötétkék vagy fekete posztó alapanyagú, sűrűn ráncolt nagy gallért („palást”) vettek fel a lányok és az asszonyok.

⁸⁵ Forrás: Ortutay Gyula: A magyar népművészet, 120. oldal és XX. tábla

80. ábra. Torockói leányok és asszony⁸⁶

Fehérbőr, deréknál nem szűkített, nyaknál felálló, rókatorok galléros, ujjatlan szőrmellény („bunda”) szolgált meleg felsőruhaként. A lövétei nők fekete bársonnyal szegett lajbijukat (mellényke) fekete zsinórral fűzték össze elől. Piros bőrrel szegett, elől mélyen kivágott, rövid derekú fehér szőrmellényt kisbundának nevezték. Télen az öregek madzaggal kötötték meg a nyakukban a csípőig érő, a gallértalan posztó ujjast.

Régen a kalotaszegi nők bocskort és ünnepnap a fiatalok piros, az öregek fekete csizmát viseltek. Torockón a puha szárú, jóval térd felé érő, 15–20 ráncba szedett piros csizma volt az ünnepi lábbeli. „Solovári”-t, piros-fehér csíkos gyapjúharisnyát a fiatalok, kék-fehéret az öregek húztak a csizmába. Más színű sávval szegett szártetejű, piros, hegyes orrú, magas sarkú csizmájuk volt a divatos Lövétén. A nyári lábbeliként a szövetpapucs szolgált.

14. A kivetkőzés

„Amikor a parasztság „kivetkőzik”, akkor a hagyományosságot, a paraszti esztétikát, az újraalkotás elvét adja fel, a cselekvő átvételt felváltja a passzív elfogadás.”⁸⁷

⁸⁶ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 93. oldal és Dr. Flórián Mária: Magyar népviselet, 31. oldal

⁸⁷ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 56. oldal

A XX. században a technikai, ipari fejlődés és a fokozódó pénzgazdálkodás következtében a parasztság anyagi helyzete javult. Ezek következtében a hagyományos viselet gazdagodott és ugyanakkor egyre jobban hatott a parasztságra a városi öltözködés esztétikája.

Megjelentek a gyári anyagok. A gyártók hamarosan alkalmazkodtak a népviseletek szín és mintavilágához, hiszen egyre nagyobb kereslet mutatkozott az új alapanyagok iránt.

Az életmód átalakulása eredményeként először a munkában hordott öltözetek cserélődnek le. Az ünneplő öltözetekből, amelyeket otthon, saját kezűleg szőttek, hímeztek és varrtak, csak jóval később „vetkőztek ki”. Mivel ezeket a ruhadarabokat több generáció is hordta egymás után, igen sok munkával, nagyon tartósra készítették, sokkal inkább becsülték. Van, ahol jeles napokon a mai napig felveszik az ünneplőt és van, ahol már csak jelmezként viselik a népi-tánc csoportok fellépésein.

„A kivetkőzés során teljesen kiszorulnak a házi készítésű anyagok és a gyári anyagok lépnek a helyükbe. A keleties, egyenes szabásvonalakat görbe szabásvonalak váltják fel. A klasszikus népviseletre jellemző a nagy színesség, az egymás melletti tiszta színek kedvelése. Kivetkőzéskor a tiszta színek elmaradnak, a színskála árnyalttá válik, beszűkül és eltompul. Az együtteseket alkotó ruhadarabok száma erősen lecsökken. A változási tempó – a divat – felgyorsul. Fellazul a klasszikus viseletnél oly szoros személyes viszony a ruházat és viselője között.”⁸⁸

A legszomorúbb amikor a turisták számára készítenek kereskedelmi szempontokat kiszolgáló öltözékeket. Az alapanyag műszál, az akril szállal készült hímzés színvilága, minősége és a felhasznált motívumok meg sem közelítik az eredetit.

Szerencsére vannak olyan szervezetek, kezdeményezések, pályázatok, ahol a hagyomány, az értékek megőrzése a cél. (Például az országosan megrendezett „Élő népművészet” pályázat, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége stb.)

Igen sok múzeum dicsekedhet komoly népművészeti gyűjteménnyel. (Budapesti Néprajzi Múzeum, Szekszárd, Mezőkövesd, Mohács stb.)

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Mire is lehet használni az előzőekben elsajátított tudást?

Semmiképpen sem szolgai másolásra!

⁸⁸ Forrás: Gáborján Alice: Magyar népviseletek, 57. oldal

Saját egyéniségen átszűrve, bizonyos elemeket kiemelve, bizonyosakat elhagyva, a megoldandó feladatnak megfelelően, egyedi öltözetek, öltözködési kiegészítők stb. megalkotásában nyújt segítséget. Az Ön személyiségétől és a megoldandó feladattól függ, hogy mit, hogyan és honnan merít. Ez a tananyag csak a magyar népviselet tömörített ismertetésére szorítkozik, de a népművészet többi ága is ugyanúgy lehet kiindulási pont, ihlető forrás.

Milyen módon lehet összehangolni a hagyományt a mai elvárásokkal? Néhány megközelítési mód, a teljesség igénye nélkül:

Többféle megoldás lehetséges. A bemutatott munkák példaként szerepelnek.

1. **eredeti népi textilek** (textil-töredékek, csipkék, hímzések, vászon nemű stb.) beépítése mai öltözetbe

81. ábra. Eredeti Csángó hímzés applikációjú gépi kötött modellek és eredeti Csángó hímzést felhasználó lenvászon öltözetek⁸⁹

⁸⁹ Forrás: Modern Etnika katalógus, 1991, Kozma Vera és Bein Klára iparművészek munkái

82. ábra. Kozma Vera eredeti Kalotaszegi írásos hímzés és eredeti Csángó hímzés applikációi gépi kötött alapanyagra⁹⁰

⁹⁰ Forrás: Modern Etnika katalógus, 1991 és Modern Etnika katalógus, 1998, Kozma Vera iparművész munkái

eredeti népi motívumok felhasználása (szövött, hímzett, bőrrátét, fafaragás, kerámia stb.)
 hagyományos és új technikai megoldásokkal (hímezve, különböző típusú alapanyagok applikálásával, szita vagy filmnyomással, kézi és gépi kötött mintaként stb.)

83. ábra. A beregi „futó” geometrikus motívumával díszített összeállítás⁹¹

84. ábra. Kézi kötött együttesek, amelyeket széki hímzés motívumai és somogyi ködmönforma ihlette⁹²

⁹¹ Forrás: Modern Etnika katalógus, 1991, Nyári Ildikó iparművész munkái

85. ábra. Kalotaszegi kötény hímzéséből átvett eredeti motívumok felhasználásával, kézi hímzéssel (láncöltés), lenvászon alapanyagból készült ingruhák⁹³

2. eredeti népi díszítő motívumok átírásával új minta kialakítása

⁹² Forrás: Modern Etnika katalógus, 1998, Modern etnikum katalógus 1991 és Modern etnika katalógus 1994

⁹³ Forrás: Bein klára katalógus

86. ábra. Velúrbőr mellény nappabőr rátéttel és kézi aranyhímzéssel, amely matyó bíborvégek motívumkincsének átírásával készült⁹⁴

87. ábra. Tulipán motívum ihlette gépi kötött jacquard minta és a szűr formai megoldásának felhasználásával készült modellek⁹⁵

⁹⁴ Forrás: Göbolyös Márta katalógus

⁹⁵ Forrás: Modern etnika katalógus, 1998, Bányász Judit textilművész munkái

88. ábra. Férfi paraszttöltőzet alapján készített háromrészes pamut együttes és digitálisan átírt Csángó rózsá-motivum, patch-work technikával elkészített ruha⁹⁶

3. a hagyományos öltözet tagolásának átvétele

⁹⁶ Forrás: Modern etnikum katalógus, 1992, Sárváry Katalin öltözete és Bányász Judit: Ruhák fotója, 2010, Sárváry Katalin: Négyzetek más-kép című munkája

89. ábra. Kalotaszegi lány ünnepi viselete ihlette öltözet⁹⁷

4. egy-egy **eredeti népi ruhadarab beillesztése** a mai öltözetbe (ing, blúz, mellény, sok szoknya stb.)
5. bizonyos **formai megoldások, részletek kiemelése** (arányok, szabás vonal, szoknya, ing, nadrág stb. forma, ujja, kézelő, gallér megoldás stb.) átvétele és társítása ipari alapanyagokkal

90. ábra. Székeli férfiak és látványosan rakott ujjú ingük ihlette organza öltözetek⁹⁸

⁹⁷ Forrás: Modern etnika katalógus, 1996, Egressy Teri iparművész munkája

91. ábra. A Kalotaszegi „bujkát” idéző nyersselyem kosztüm és Vagdolásos Kalotaszegi motívummal díszített kashmír ruha⁹⁹

⁹⁸ Forrás: Mészáros Éva: A magam módján,

⁹⁹ Forrás: Mészáros Éva: A magam módján, Mészáros Éva munkája és Modern etnikum katalógus, 1993, Katona Szabó Erzsébet munkája

92. ábra. "Az én zsinórosom" c. kabátok a zsinórozás képi világát idézik bársony alapon selyem applikációval és hímzéssel¹⁰⁰

6. a hagyományos színvilág felhasználása (a leglényegesebb kiemelése)

Lendvay Ilona ruhatervező iparművész a következőket mondta Kodály Zoltán zenéje által ihletett kollekciójáról:

„ A magyar paraszti viselet (...) hagyományos színvilágából a leglényegesebbet emeltem ki és a formával csoportosítottam. (...) Tudatosan kerültem a népviseletre jellemző díszítéseket és hímzéseket, mivel elsősorban egyszerű, jól konfekcionálható öltözék típusokat akartam megvalósítani.”¹⁰¹

¹⁰⁰ Forrás: Madarászné Kathy Margit katalógus, Madarászné Kathy Margit iparművész munkája

¹⁰¹ Forrás: Magyar Iparművészet 1997/1 szám 21. oldal

93. ábra. Lendvay Ilona „Kodály” kollekciója¹⁰²

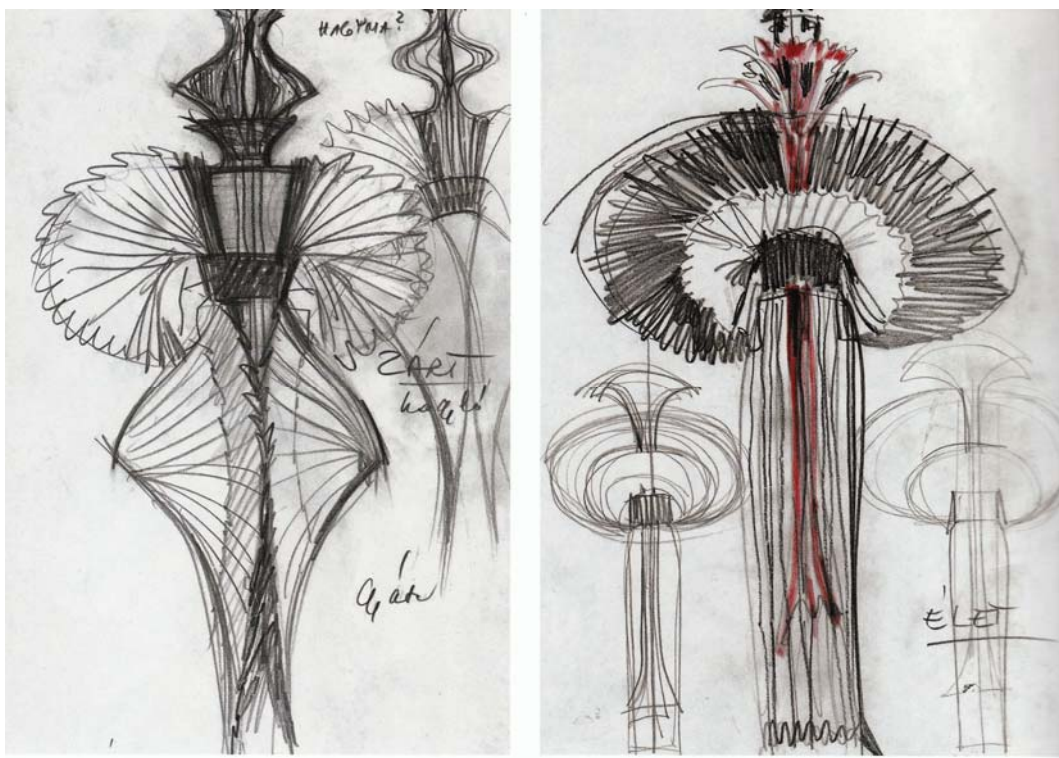
¹⁰² Forrás: Magyar Iparművészet 1997/1 szám 22. oldal

94. ábra. Lendvay Ilona „Kodály” kollekciója¹⁰³

7. A munka folyamán a tervező eljuthat olyan fokra is, amikor **az ihlető forrás már teljesen távolivá, elvonatkoztatottá** válik és csak maga az alkotó tudja, hogy honnan is indult.

¹⁰³ Forrás: Magyar Iparművészet 1997/1 szám 23. oldal

95. ábra. Formavázlatok pliszé-variációkra¹⁰⁴

96. ábra. Bein Klára „Szárnyalás I” című kollekciója a népi pliszé szoknyák formai megoldásából fejlődött ki¹⁰⁵

¹⁰⁴ Forrás: Bein klára katalógus

¹⁰⁵ Forrás: Bein klára katalógus

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Készítsen tervek eredeti népművészeti darab és annak mintájának beillesztésével női kollekciót A4-es rajzlapon!

2. feladat

Készítsen tervek leánya és női öltözetet darázsolás technika alkalmazásával A4-es rajzlapon! Igyekezzen a technikát úgy beépíteni a modellekbe, hogy azzal bizonyos szabászati megoldásokat (szűkítés-bővítés) helyettesítsen!

3. feladat

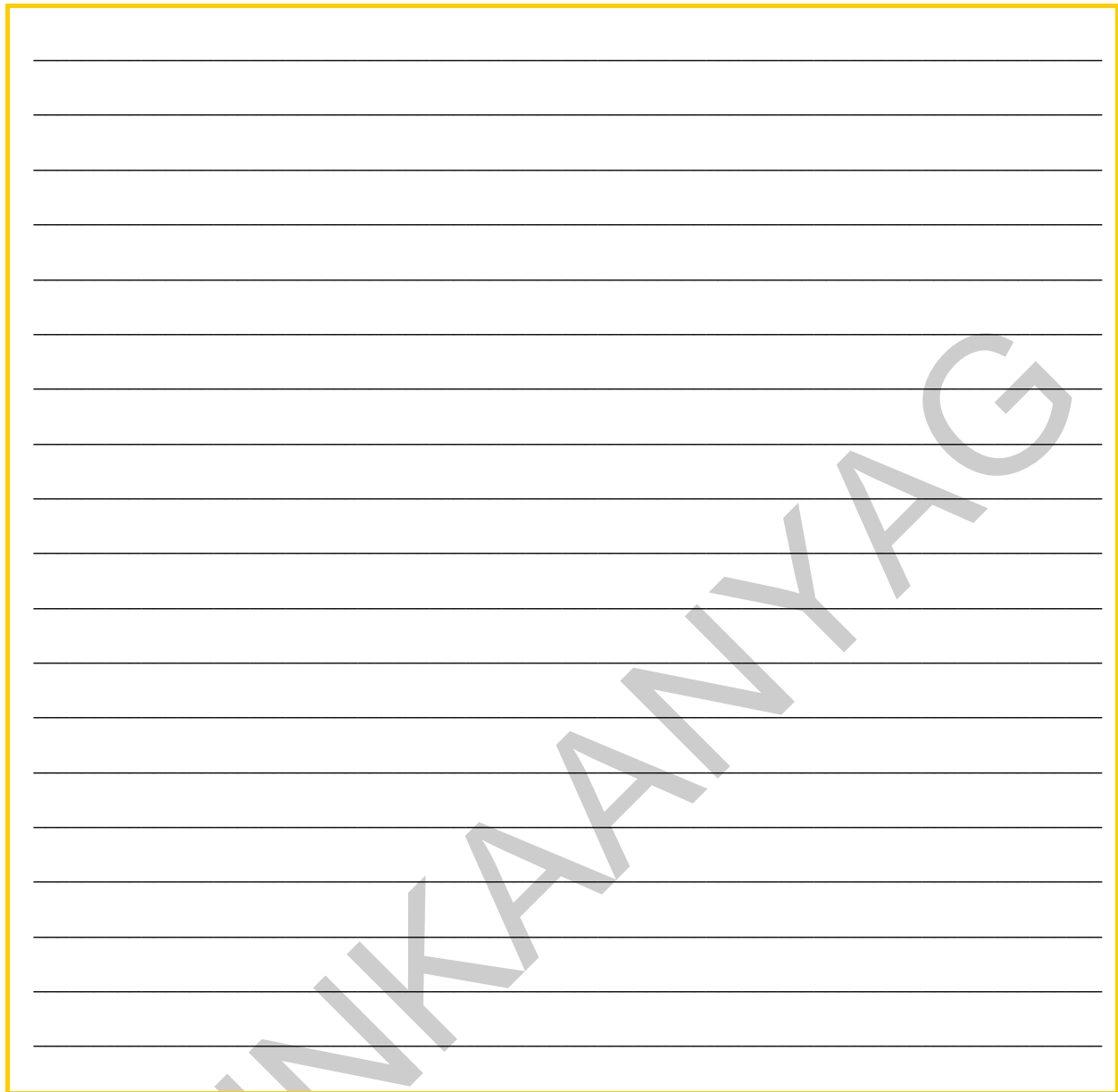
Készítsen tervek ugyanazon rátétminta felhasználásával különböző korosztályok számára A4-es rajzlapon!

4. feladat

Készítsen gyermekruha tervek egy tetszés szerint kiválasztott tájegység motívumkincsének felhasználásával A4-es rajzlapon!

5. feladat

Keressen az írott és elektronikus sajtóban olyan (fiatal) magyar divattervezőket, akik folklor elemeket építenek be munkáikba! Hogyan hangolják össze a hagyományt a mai öltözködéssel?

6. feladat

A magyar népviselet melyik tájegységén található Bicsérdi Ágneséhez hasonló pom-ponos díszítési megoldás?

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. A single vertical line runs down the left side, creating a margin. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

7. feladat

Melyik viseletben találhatunk példákat a lepel ruhára?

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. A single vertical red margin line runs down the left side of the page. A large, light gray watermark with the word "MUNKY" is oriented diagonally from the bottom-left towards the top-right. The background features a solid orange border at the very top and a thin yellow border along the left edge.

8. feladat

Kutasson fel olyan fiatal, magyar divattervezőket, akik magyar folklór elemeket építenek be munkáikba! Hogyan hangolják össze a hagyományt a mai öltözködéssel?

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

Többféle megoldás lehetséges. A bemutatott munkák példaként szerepelnek.

1. feladat

„A sűrű, zárt mintájú pruslik eredeti formájában is használható egyszínű ruhák kiegészítésére. Mintája kisebb elemekre bontva díszítheti a ruha vállrészét, övét vagy a csípőig érő mellényt.”¹⁰⁶

97. ábra. Eredeti népművészeti darab és mintájának beillesztése és női kollekcióba ¹⁰⁷

¹⁰⁶ Forrás: Gárdonyiné Kövesi Edit, Lakyné Székely Ilona: Népművészeti divatalbum, 66. oldal

2. feladat

„Régebben az egyszínű anyagból készült gyermekruhák szoknyáját, blúzok ujját díszítették szmokkalással, darázsolással.”¹⁰⁸

98. ábra. Darázsolás alkalmazás leányka és női öltözetben¹⁰⁹

¹⁰⁷ Forrás: Gárdonyiné Kövesi Edit, Lakyné Székely Ilona: Népművészeti divatalbum: Gyulai Irén iparművész terve, 66. oldal

¹⁰⁸ Forrás: Gárdonyiné Kövesi Edit, Lakyné Székely Ilona: Népművészeti divatalbum, 90. oldal

¹⁰⁹ Forrás: Gárdonyiné Kövesi Edit, Lakyné Székely Ilona: Népművészeti divatalbum: Gyulai Irén iparművész terve, 91. oldal

3. feladat

„Minden modellt ugyanaz a rátétminta díszíti, csak nagysága, elhelyezése változik aszerint, bébi, gyermek, serdülő öltözetére kerül-e?”¹¹⁰

99. ábra. Rátét díszítés felhasználása gyermek kollekcióban¹¹¹

¹¹⁰ Forrás: Gárdonyiné Kövesi Edit, Lakyné Székely Ilona: Népművészeti divatalbum, 94. oldal

¹¹¹ Forrás: Gárdonyiné Kövesi Edit, Lakyné Székely Ilona: Népművészeti divatalbum: Gyulai Irén iparművész terve, 95. oldal

4. feladat

100. ábra. Szentistváni hímzés egyes kiemelt motívumaival díszített gyermekruhák¹¹²

5. feladat

Bicsérdi Ágnes a Magyar Divatszövetség által megrendezett Divatolimpián 2006-ban az észak-thaiföldi törzsek népviselete (Mieng, Hmong és Akba) által ihletett sok színes pom-pommal, élénk, színes csíkmintával és matt ezüst rátétekkel díszített kollekciója megosztott fődíjat nyert etnikum kategóriában. A harsány színek vidámságát a domináns fekete erősíti és egyben ellensúlyozza is. A fejdíszek különösen hangsúlyos szerepet kaptak.

A nyertes kollekció darabjai láthatóak a következő web-oldalon: http://www.lookrecia.com/pages/hun/menu_page_hun.html (Utolsó megtekint 2010. 09 12)

6. feladat

A Mezőkövesdi fiatalasszony viseletében.

¹¹² Forrás: Gárdonyiné Kövesi Edit, Lakyné Székely Ilona: Népművészeti divatalbum: Gyulai Irén iparművész terve, 46. oldal

101. ábra. Mezőkövesdi viseletben „csavarintós kendő”¹¹³

7. feladat

Az ormánsági viseletben az ú.n. esőabrosz, melybe esős időben burkolóztak.

Erdélyi területén, a magyarvistai és kalotaszegi muszuj és a Csángó viseletben a karinca. Mindkettő szabás nélküli lepelszoknya.

8. feladat

Marosi Kriszta munkáiról így írnak a Hazai Divat internetes katalógusában:

„A PsyCat a kilencvenes évek barokk bátorsága az ezred-kezdet uniform minimáljában. A PsyCat ruhák felismerhető egyediségét a nőesség és elegancia mellett a virtuóz minta-, szín- és anyaghasználat biztosítja.

Marosi Kriszta, a többszörös Kozma Lajos ösztöndíjas divattervező 1999 óta van jelen a fiatal magyar divattervezők porondján saját márkájával. Egyike azon tervezőknek, akik mintaszonglorként mernek és tudnak is kombinálni. A női felsőruházat mellett jelentős hazai és nemzetközi sikereket ért el uv festékekkel szitázott, és fényvisszaverő anyaggal kombinált műbőr hátizsákjaival, és sport védő felszerelésével.

¹¹³ Forrás: Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma, címlap, és Gáborján Alice: Magyar népviseletek, XIII. tábla

Jelenlegi kollekciójában a 19. századi magyar falvédők, valamint a magyar népművészet motívumai dominálnak az újrahasznosított, és a folk-art konvencióitól felszabadított posztmodern együttesekben. Könnyed iróniával és egyben esztétikai rajongással használja a giccs eszköztárát, amikor a hagyományos viseleti kódokat a túlzás, a felnagyítás gesztusaival vibráló disszonanciának teszi ki. A ruhák felismerhető egyediségét a virtuóz minta-szín és anyaghasználat biztosítja.

A ruhák a street wear-től az alkalmi öltözékig sorakoznak fel.”¹¹⁴

102. ábra. Marosi Kriszta mellénye, öve és Fehér Beatrix szoknyája és Marosi Kriszta mai matyó öltözeté¹¹⁵

¹¹⁴ Forrás: http://www.divatlap.hu/szakmai_katalogus/marosi-kriszta utolsó megtekintés 2010 09 07

¹¹⁵ Forrás: Marosi Kriszta, 2010. 09. 25 (Fotó: Misetics Mátyás és Baksa Zsófia

Stílius Magazin, V. évf. 2007. nov. 92. old)

103. ábra. Marosi Kriszta mai matyó kollekciója¹¹⁶

¹¹⁶ Forrás: Marosi Kriszta, 2010. 09. 25

104. ábra. Marosi Kriszta mai matyó kollekciója¹¹⁷

¹¹⁷ Forrás: Marosi Kriszta, 2010. 09. 25

105. ábra. Marosi Kriszta mai matyó kollekciója¹¹⁸

Magyaros minta minden darabban: **Blue Paprika**

„Pálffy Szilvia és Szűcs Teréz együtt dolgoztak ki egy olyan brandet, ami egyre elterjedtebb itt nálunk és külföldön egyaránt. A Blue Paprika védjegye a magyaros minta becsempészése minden egyes darabba. Azonban a lányok elzárkóznak attól, hogy túllőjjenek a célon, vagyis, hogy elszállt és utcai viseletre hordhatatlan ruhákat tervezzenek. A két divattervezőt kérdeztük munkásságuk titkairól.”¹¹⁹

A Blue Paprika márkanévben a blue (kék) a farmerra utal, hiszen náluk a denim alapanyag használata meghatározó. A paprikát mindenütt ismerik és általában Magyarországra asszociálnak. Így külföldön is egyből érthetővé válik a brand lényege. Magyar motívum felhasználásával készítették el street-wear, kereskedelmi kollekciójukat.

Gyöngyösi Renáta Metallic Folklór című diploma munkájában a dunántúli népviseletek sziluettjét tartotta meg: hangsúlyos vállak (nagy, berakott, hajtogatott ujjá kugli) keskeny derék, terjedelmes csípő. Punk-rock viseletből átvett szegecselt díszítést tesz az eredetileg hímzett felületekre. A ködmön formájú kabát eredetileg bőrből készített szűcs munka volt. Megtartotta sok alsószoknyát. Az alábbi web-oldalon nézhető meg ez a kollekció:

<http://www.fashiontime.hu/divatbemutatok/3590/>

Madarász Melinda így nyilatkozott a népművészettel kialakult kapcsolatáról egy vele készített interjúban:

¹¹⁸ Forrás: Marosi Kriszta, 2010. 09. 25

¹¹⁹ Forrás: <http://www.antropos.hu/index.php?menu=galeriamain&id=1177> utolsó megtekintés.”010.09 25

„Többször utaztam Kalocsára és belekezdtem egy népművészeti gyűjtésbe. Ez egybeesett a diplomamunkám témájának választásával is. Budapesten tanultam középiskolás korom óta és zavart, hogy hazánk népművészetét sok külföldi az utcákon, boltokban kapható árukkal azonosítja be tévesen. (Pl.: giccsebbnél giccsebb színes hímzésű terítők tömkelege, melyeknek szinte már köze sincs az eredeti népművészetéhez). A külföldiek mentségére mondom, sokszor mi sem vagyunk ezzel másképp. A turisták részére fenntartott és üzemeltetett boltok legfőképp Kalocsa népviselete, pingálása, színes hímzése utánzására specializálódtak. Érdekelt mi az igazság, mi az, ami mindebből jellemző Kalocsa népművészetére és mi az, ami egyáltalán nem. Így választottam népművészeti témát diplomamunkámnak, és talán valahol itt kezdődött a felvállalt „megfertőződés”. Aztán jött a többi terület feldolgozása: Mezőkövesd, Szentistván, Tard, Kalotaszeg. Mi tervezők olyan sokszor és előszeretettel nyúlunk más nemzetek, országok népviseletéhez, formavilágához, díszítőművészetéhez inspirációul.”¹²⁰

¹²⁰Forrás: http://hazaidivat.hu/divatmagazin/divat/madarasz_melinda_es_szurdi_kata_szur_realizmus_klasszikus_dal_es_etno_divatestje_071201.html utolsó megtekintés: 2010 09. 05

„A magyar népművészet nagyon gazdag. Bámulatos számomra az, hogy egy viseleten belül mennyi technikát, anyagminőséget és színt alkalmaz (ráncolás, darázsolás, piék varrása, gyöngyözés, hímzés, rojtozás, stb.) szinte ösztönszerűen, érzések által megalkotva. Mindezt úgy teszi, hogy a funkciót mindvégig szem előtt tartja és abszolút anyagtakarékos. Ezek azok az elvek, melyek alapján igyekszem én is ruháimat tervezni, elkészíteni. Tiszteletben tartom a motívumok elhelyezését, formáját, öltéstechnikáját. Ez nem jelenti azt, hogy egy az egyes átvételeket csinálom. A hímzések kézzel „írott” szabálytalanságát és elhelyezését a ruhán megtartom, de átteszem mai anyagokra és gépi hímzésre. Mindemellett nem száműzöm a kézi, aprólékos munkát sem (gyöngyözés, flitterezés, hímzés, ringli beütés, stb.). Ebben a munkában és kísérletezésben nagyon sokat segít Andrásyné Zsuzsa, aki profi gépi hímző. Sokat kell kísérletezni egy –egy hímzéssel, mire mindketten rá tudunk bólintani. Nem beszélve arról, hogy minden anyagon, minden egyes minta és öltéstechnika másképp viselkedik. Hímeztünk már elasztikus organzára matyó mintát, ami nem kis feladat volt. A szoknyákat, ha megfigyelted a mai és a régi szoknyaszabások variálásával alakítom. Említettem, hogy a magyar népi öltözékek elkészítésekor, nem dobtak el egy fikarcnyi anyagot sem. Igyekszem én is téglalap alakú anyagok felhasználásával építkezni, ezeket variálom. A régi viseletek funkciója, a népi kisközösségek felbomlásával együtt tűnt és tűnik el sajnos. Nyilván nem elvárható, hogy egy ma élő nő ugyanazok az értékrendek alapján élje életét, hiszen a társadalomban elfoglalt szerepe gyökeresen megváltozott. Próbálom ruháim tervezésekor egy mai nő életmódját, kényelmi szempontjait figyelembe venni. Nem vagyok nadragellenes, de kollekcióm nagy része szoknyás összeállítás, hiszen tudjuk, hogy egy nő, csak szoknyában igazi nő. És mindezek a tervezési elvek mellett az a legizgalmasabb, hogy területenként eltérőek a népi viseletek és azok díszítései! Fontosnak találom, hogy ne csupán a díszítőművészetet vegyem át értéként, hanem a régi viselet felépítését, szerkezetét is, hiszen a kettő elválaszthatatlan egymástól. Így készítek ma is hordható új fazonokat!”¹²¹

106. ábra. Madarász Melinda Kalotaszegi és Matyó kollekciója

Madarász Melinda honlapja:

<http://meyke.b13.hu/> utolsó megtekintés: 2010.09.05

Fiatal tervezők munkái láthatóak az alábbi web oldalakon:

http://www.modellclub.net/modules.php?name=Reviews_1

<http://www.topmodell.net/Divattervezok/index.html>

Az **Aquanauta Csoport** munkái megtekinthetők az alábbi web oldalon:

<http://www.topmodell.net/Divattervezok/Aquanauta/index.html>

Kostenko Daria (Magyarországon élő és dolgozó, Orosz származású tervező) munkái megtekinthetők az alábbi web oldalon:

http://www.topmodell.net/Divattervezok/Kostenko_Daria/index.html¹²²

Megjegyzés: Színhelyes tananyag kinyomtatásához ajánlott Canon típusú, tintasugaras nyomtatót használni.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bein Klára textilművész katalógus, Kiadó: Bein Klára Mester Nyomda ISBN 963 229 142 5

Craft & Design 2008.2009/ Craft kötete, Kiadó: Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, 2010

Fáy Aladár: A magyarság díszítő ösztöne, Püski Budapest 1994

Faragó József – Nagy Jenő – Vámszer Géza: Kalotaszegi magyar népviselet, Kriterion Könyvkiadó Bukarest 1977

Dr. Flórián Mária: Magyar népviseletek, Kolibri könyvek Móra Ferenc Kiadó 1980

Gáborján Alice: Magyar népviseletek (Magyar népművészet 3.) Corvina Kiadó 1969

Gárdonyiné Kövesi Edit, Lakyné Székely Ilona: Népművészeti divatalbum, Minerva Budapest Kiadó 1973

Dr. Kós Károly – Szentirmai Judit – Dr. Nagy Jenő: Moldvai Csángó népművészet, Kriterion Könyvkiadó Bukarest 1981

Fél Edit – Hofer Tamás – K.Csilléry Klára: A magyar népművészet Corvina Kiadó, 1969

Gazda Klára – Haáz Sándor: Székelyek ünneplőben Planétás Kiadó, 1998

Göbolyös Márta iparművész katalógus, Kiadó: Göbolyös Márta Mesternyomda ISBN 963 460 520 6

Lükő Gábor: A magyar lélek formái, Táton Kiadó 2001

Kresz Mária: Népi szűcsmunka (Magyar népművészet sorozat 9) Corvina Kiadó, 1979

Magyar Divatszövetség: Divatolimpia 2006, III. Országos Divattervező Verseny katalógusa, 2006

Magyar Iparművészet 1997/1, Kiadó: Magyar Művészeti Akadémia Alapítvány

Madarászné Kathy Margit textilművész katalógus, Kiadó: Madarászné Kathy Margit Kapitalis Nyomdaipari Kft., Debrecen 2005

Mészáros Éva: A magam módján, Kiadó: Mészáros Éva Mester Nyomda ISBN 963 430 530 X

Modern Etnikum Katalógus 1991

Modern Etnikum Katalógus 1992

Modern Etnikum Katalógus 1993

Modern Etnika Katalógus 1994

Modern Etnika Katalógus 1996

Modern Etnika Katalógus 1998

Ortutay Gyula: A magyar népművészet I., II., Franklin – Társulat Kiadása

Plathy György – Dr. Rónai Béla: Népművészet, Tankönyvkiadó Budapest 1978

Tóth István: A magyar díszítés alapformái, Magyar Ház Kiadó 2000

Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma (Néprajz mindenkinek sorozat:1) Tankönyvkiadó, 1981

AJÁNLOTT IRODALOM

Domanovszky György: A magyar nép díszítő művészete, Akadémia Kiadó 1981

Fél Edit: Népviselet, Budapest, 1962

Fél Edit – Hofer Tamás: Parasztok, pásztorok, betyárok (emberábrázolás a magyar népművészetben), Corvina kiadó 1966

Győrffy István: A cifraszűr. Magyar népi hímzések. I. Budapest, 1930

Győrffy István: Matyó népviselet. Budapest, 1956

Kerékgyártó Adrienne: A magyar női haj- és fejviselet. Néprajzi füzetek, 5. Budapest, 1937

Kresz Mária: Magyar parasztvislet (1820–1867) Budapest, 1969

Lengyel Györgyi: Népi kézimunkák, Kossuth Könyvkiadó 1978

A(z) 0991–06 modul 029–es szakmai tankönyvi tartalomeleme
felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 211 07 0000 00 00	Dívat- és stílustervező

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
25 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató